Kemalettin Tuğcu

EVLÂTLIK

Kurtuluş Yayınları

Çocuk Romanları : 2

KEMALETTİN TUĞCU

Evlâtlık

Kurtuluş Yayınları
Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, 122 Tel: 29 48 27 – 29 38 08 Ankara

KEMALETTİN TUĞCU'NUN YAŞAM ÖYKÜSÜ

KEMALETTİN TUĞCU, 1902 yılında İstanbul'da doğdu. Babası, Birinci Dünya Savaşı'nda iki kez yaralanmış bir Binbaşı, annesi, çok güzel keman çalan bir ev hanımı idi.

Dört kardeşten ikincisi olan KEMALETTİN TUĞCU, sakat doğduğu için, yaşamının ilk yirmi beş yılını Çengelköy'de, Dedesinden kalan köşkte, toplumdan uzak kalarak geçirdi.

Hiçbir okula gitmedi. Hiçbir öğretmenden ders almadı. Babasının kitaplığındaki kitapları okuyarak, kendi kendini yetiştirdi. On üç yaşında şiir ve roman yazmaya başladı. Bir yandan, avunmak için marangozluk, duvarcılık yaptı; saz ve keman yapımı gibi işlerle uğraştı.

On beş yaşlarındayken, babasının görevde bulunduğu Çanakkale'ye gitti. Orada, Çanakkale Boğazı'nın düşman donanması tarafından bombardıman edilmesini izledi. Babasının Sarıkamış'a atanması üzerine yeniden Çengelköy'e döndü. İkinci olarak, 1928 yılında İstanbul dışına çıktı. Irmak - Çankırı demiryolu yapımında ambar memuru olarak görev yaptı. Bu görevi sırasında, köylü, işçi, binlerce kişiyle, birlikte yaşadı.

Yazı ve yayın hayatına duyduğu büyük ilgi sonucu Türkiye Yayınevi'ne girdi. Burada çeşitli görevlerde bulundu. 1936 yılında, bu kuruluşun yazı işlerinde çalışmaya başladı. Yazdığı "Üç Aylıklar" adlı romanı ile dikkatleri üzerine çekti, büyük ilgi gördü.

Bu arada Yavrutürk dergisine şiir, roman ve hikâyeler yazan Kemalettin Tuğcu , daha sonraları Ev - İş , Moda Albümü gibi kadın dergilerini yönetti. İstanbul'da yayınlanan tüm çocuk dergilerinde yayınlanan romanları büyük ilgi gördü. Ekspres ve Şehir gazetelerinde de hikâyeler yayınladı.

1955 yılında Hayat dergisinde Kitaplık ve Arşiv Şefliği görevine geçerek, bir süre için yazılarına ara verdi. 1963 yılında, o zamana kadar yazdıklarının yayın hakkını alan bir yayınevi, bu eserleri yayınlamaya başladı. Böylece Kemalettin Tuğcu, ikinci kez yayın hayatına başlamış oldu. Yazar, elli yaşlarında iken, daha iyi tanınmaya başladı.

Çalıştığı kuruluşun yazı yazmamasını istemesi üzerine, buradan ayrıldı. 1974 yılından itibaren serbest yazar olarak çalışmaya başladı. Genç okurların eserlerine gösterdiği büyük ilgi, eserlerinin, başka yayınevlerince de yayınlanmasını sağladı.

Bunun sonucu olarak Kemalettin Tuğcu'nun eserleri, birkaç yayınevi tarafından yayınlanarak, ona karşı duyulan ilginin, daha da artmasını sağladı. Ünü, giderek arttı.

Kemalettin Tuğcu'nun basılmış kitapları sayısı 140 m üzerindedir. Ayrıca , Ayşecik, Kolsuz Bebek, O Yolun Yolcusu romanları, sinemaya da uygulandı. Çırak Uçman, İzciler Kıralı, Araba İle Dünya Gezisi, Dünya Hava Yarışı gibi, Fransızca'dan yaptığı çevirileri de yayınlanmıştır.

İki çocuk babası olan Kemalettin Tuğcu, İstanbul'da, Esentepe'de, Basın Sitesi'nde oturmakta ve yazı hayatını sürdürmektedir.

Evlâtlık

KAVAKLI KÖYÜNDEKİ evlerin en büyüğü ve en güzeli Kerim efendininki. Taş duvarları güzel sıvanmış, pencereleri büyükçe, üç odası, mutfağı, tuvaleti ve yıkanma yeri olduğu gibi, mutfaktan tahıl yığılı anbara, oradan da ahıra geçiliyor.

Ben köye geleli avluya bakan odada yatıyorum. Orada, pencerenin önünde bir kerevet var. Odanın bir yüzünü boydan boya kaplıyor. Karşıda bir ocak ve bir tarafta kapı, bir tarafta da kimbilir hangi kasaba evinden alınmış, çerçevesinin cilası kazınmış, yer yer kurt yeniği içinde bir ayna, konsolun üzerinde işlemeyen bir saat, üç numara bir gaz lambası, bir de sürahi ile bardak var.

Nedense aynanın üzerinde bir örtü var. Bunun ne için örtüldüğünü bir türlü anlayamadım.

Yer kalın saplı hasır döşeli. Ocağın önünde bir koyun postu, iki de minder var. Burası evin misafir odası. Konsolun üst gözünde çatal, kaşık, kahve takımı ve bir kaç tabak var. Alt gözüne bir namaz seccadesi ve birkaç havlu konmuş. En alt gözü bana verdiler. Oraya iç çamaşırlarımla üç gömleğimden ikisini ve çoraplarımla mendillerimi koydum.

Duvarın köşesinde, yan yana duran iki sandıktan birinin yanına içinde kitaplarım bulunan bavulumu koydum.

Köyde gündüzler de geceler kadar sessiz. Sabahları, güneşle birlikte gürültüler oluyor. Önce horozların kümesten kümese seslenişleri, sonra, alaca karanlıkta

çobanın ev ev, avlu avlu dolaşıp hayvan toplaması. Bu arada yine alaca karanlıkta başlayan tımar işleri, süt sağımı ve toprak yollarda sürüklenen ayak sesleri.

Evlerin hemen hepsi bahçe ve avlu içinde olduğundan komşudan komşuya ses gelmiyor. Hele geceleri ışık hiç görünmüyor. Belki lamba yakanlar vardır ama, kavak ağaçları ışıklara engel oluyor.

Yattığım yerden tavana bakıyorum. Bir kalınlıkta kavak bedenleri duvardan duvara uzatılmış. Bunun üzerine, toprağın akmaması için hasır serilmiş ve üzerine killi toprak döşenmiş.

Köy yaylada sayılıyor, geceleri soğuk oluyor. Her odada bir ocak var. Benim yattığım odadaki ocağa Zilha hanım bir kucak kütük getirip tutuşturuyor. Bu ateş odayı biraz ısıttığı gibi aydınlatıyor da.

Her akşam, karı koca bana misafir geliyorlar. Kerim efendi yemekten sonra kahvesini ocağın başında, ateşe karşı içiyor. Zilha hanım da benim önüme dut kurusu, mısır patlağı veya kuru üzüm gibi bir yemiş koyduktan sonra yün çorap veya atkı örüyor.

Kerim efendi bana ders verir gibi, hemen her akşam birbirimize kaynamamız için bir şeyler anlatır ve köyün benim gözümü korkutmaması için :

— Eh, biz de buralarda durucu değiliz, derdi. Kasaba güzeldir. Her gün büyük şehirlere otobüs kalkar. Doktoru, eczanesi, sineması, elektriği var. Bir ayni İstanbul'dur.

Zilha hanım otuzunu bulmuş, ama daha köyünden fazla uzaklaşmamış bir kadın. Onun konuşması daha karışık, daha yerli. Kerim efendi sık sık İstanbul'a ve büyük şehirlere gittiği, iki yıl askerlik yaptığı için hemen hemen hiç yanlışsız konuşuyor. Ama köye gelir gelmez o da biraz dilini bozdu.

Köye geldiğimiz gün yolda çok hırpalanmıştım. Bozuk, sarsak bir otobüs yolculuğu bir gün bir gece

sürmüş, bunun üzerine de kasabadan köye kadar yaysız bir araba yolculuğu yapmıştık.

Garipsediğim bu evde, yere konan bir örtünün üzerine bir hamur tahtası, üzerine bir sini yerleştirilmişti. Yere çömelerek yemek yemek zorunda kalmıştım. Sonra olduğum yerde gevşemiş, sedire uzanıvermiştim.

Kerim efendi beceriksiz elleriyle benim üstümü örttü. Ertesi sabah içimde bir eziklikle uyandım. Avludan gelen seslere kulak verdim. Zilha hanım, Kerim efendi ile konuşuyordu :

— Elin oğlu adama evlât olur mu? Bu, bayağı büyümüş. Bilmez misin itleri bilem güççükten alır, alıştırırlar. Kedi alsan durmaz evde.

— Zile bu insan çocuk. Kedi değil, it değil. Çok akıllı bir şehir çocuğu. Daha bu yaşta ilkokulu bitirmiş. Anası yok, babası yok.

— Bi eyilik itmek için mi aldın adamım?

— Eyilik de var Zile. Gelgelelim benim de bir kula oğul demeğe hakkım var. Tanrı bana virmediyse ben de anasız babasız kalmış bir yetimi evlât edinirim.

— Daha dün geldin, bu sabah beni zora goşuyosun. Ben bakmam mı didim? Yalnız ilerisini düşündüm. Bu oğlan sağa bağa yar olur mu?

—Zile, olursa olur, olmazsa bir işe koşarız gider. O bizi sınasın, biz onu sınayalım, görelim nice olur.

— He, böyle di.

Gelişimden pek hoşnut olmayan kadın benim odada gezindiğimi duyunca kapının arkasından, önce :

— Galgtın mı oğul? diye sordu.

Sonra ağır ağır kapıyı açtı :

— Eyi uyudun mu? Bizim buralar sizin şeerlerinize benzemez. Emme havası neyi gözeldir. Var sen elini yüzünü yu, aha havlın gapının arkasında.

Musluk takılmış bir tenekede yüzümü yıkadım. Mutfak epeyce geniş. Kerim efendi de oraya geldi. Bal, tereyağı, onların deyimiyle zeytin tanesi ve peynirden

oluşan bir kahvaltıyı yine yere otururak, örtüyü dizlerimizin üzerine çekerek yedik. Yufka ekmeği hiç hoşuma gitmedi. Kerim efendi akıllı bir insandı. Benim yutmağa çalıştığım dürülmüş yufka için :

— Zile, dedi. Sen biyol hamır tut. Beş on somun ekmek edelim. Mırat yufka ekmeğine alışık değil. Komşulardan fırın yakan olmalı.

Kadın :

— Gomşuya el açaçağımıza ırgata yaktırırız furunu, dedi. Az mı ettiler? Kerim efendi :

— Ne idersen et, dedi. Garıştırma üst yanını. Ben tarlalara doğru bir dolanayım. Yarıcılar netti bakalım.

Anasının yanından ayrılmaya korkan küçük bir çocuk gibi bu yabancı köyde kerpiç evden uzaklaşamazdım. Evin yüzü bir avluya bakıyordu. Bu avlu adam boyu duvarla çevrilmiş, sokak yüzüne bir kapı açılmıştı. İçeride iki kavak ağacı vardı. Üst dalları rüzgârı bulduğu için pır pır ediyordu yapraklar. Avluda ahır kapısının yanında yere çakılı bir kazığa bir köpek bağlanmıştı.

Avluda arkalıksız bir iskemleye oturmuştum. Kadın yere bir örtü sermiş, dizinin altına ince bir minder komuş, hamur tahtasının üzerinde hamur yuğuruyordu. İki yumruğunu birden bir kabın içindeki hamura batırıp çıkarıyor, başörtüsünün ucu sarktıkça başını silkip bu ucu omuzuna atıyordu.

Yanaşma bana yan yan bakarak seslendi:

— Hödük deymesin Zilhana!

Hödük köpeğin adı imiş. Yanaşma onbeş yaşlarında kadar bir oğlandı. Kadın ayakkabılarını kapının dışında bırakarak içeriye girdi, biraz kuru peynir getirdi bana. Bu peyniri köpeğin yanına kadar giderek yanaşma ile beraber ona verdim. Köpek sinirli bir hayvandı. Peyniri yemeden önce uzanıp elimi, sonra paçamı kokladı. Yanaşma :

— Gayri dalamaz seni, dedi.

Hamur tahtasının üzerinde hamur yoğuruyordu.

Köpekle böylece tanıştım.

Yanaşma evin yanından çalı çırpı getirip koca bir yığın yaptı. Sonra ağzı avlu duvarına açılan bir fırının içini temizledi. Çalı ile doldurdu, öylece bıraktı.

Zilhana belki bir saat hamuru yuğurdu, sonra koca bir teknenin içine koydu, üzerini örtüp güneş gören bir yere bıraktı. Sonra bir minder getirerek duvarın dibine koydu :

— Mırad, gel oğul, dedi. Böyle otur. İrahat edersin. Ben hamur keseceem. Gışlık için.

Alakoyduğu bir topak hamuru oklava ile yufka haline getiriyordu. Bu arada sesinde garip bir titreme ile :

— Mırad, dedi. Kerim efendi çok eyidir. Hem de paralı adam. Malı, tarlası var. Gasabada da dükkân işliyor. Hepsi var, gel gelelim Allah bize evlât virmedi. Ardımızdan ağlayacağımız, yolumuzu gözliyeceğimiz yok. İsteriz ki ona buba, bana da ana disinler. Bu köy bildiğin köylerden değil oğul. Bu köylü arsızdır, hasetcidir, çoğunun feyli bozuktur. Kerim efendi ağa oldu ama kolayına olmadı oğul.

Zilhana konuşacak kimse arıyordu. Herhalde köylülerle arası da iyi değildi. Hamuru açıp yol yol kesip erişte haline getirerek unlayıp bir kabın içine yığarken ikinci hamur topağını açmaya başlıyordu :

— Ben de bubamın biricik gızıydım. Anam güççükkene ölmüş, bubam başka garı almamıştı. Veysel ağa derlerdi bubama. Tarlamız, sürümüz vardı. Irgat dutar işimizi gördürürdük. Aha yolun şu yanındaydı evimiz. Kerim askere gitmişti. Bubasınm malı mülkü vardı. Gasabadaki arpacı, kepekçi dükkânı onundu. Eyi para gazanırdı. Kendi halindeydi. Köyün üst başında bağlarda kovanları vardı. Günahı boynuna sütü bozuğun biri kovanları ateşe virmiş. On iki kovan birden yanmış, arıların tümü kavrulmuş. Haber ettiler, adamcağız içinin acısından yatağa düştü, haftasında

ölüp gitti, kırkına varmadı. Halime ana da sizlere ömür. Kerim efendi askerden döndü ki ne ana var, ne buba. Mallar da talan edilmiş. Yüz baş hayvandan kala kala iki topal koyun kalmış. Dört ağaç cevizden ikisini odununa tama edip kesmişler.

Zilhana içini çekti :

— Kerim döndü, emme şaşkına da döndü. Ne hayvandan hayır var, ne evin içindeki maldan, ne gasabadaki dükkândan, ne de tarla mahsulundan. Bubasının gıymatlısı boz eşşeği bile götürmüş, yerine bir kötü sıpa bağlamışlar. Kimi kimden sorarsın? Hepsi ağız birliği etmişler. Almadık, görmedik, duymadık... Kerim ahırdaki kötü eşşeği çözer, kovalar, bakar ardından nireye varacak. Eşşek bu, ahırını bilmez olur mu? Varır Musa dayının ahırının gapısına. Gapıda bir anırır. Kerim açar ahırın gapısını, görür boz eşşeği orada. Musa dayı da çıkar gapıya. Kerim bağırır: «Dayı gayri bu köyde, hak hukuk, gomşu hatırı yok mu? Bu yaşdan sonra sen de mi ettin bu işi?» Uzatmıyayım, alır boz eşşeği gelir.

Zilhana yüzüme bakmadan :

— Bubam, nur içinde yatsın, dedi. Veysel ağa bana ünledi: Gızım, var iki gap yemek, yarım somun ekmek go, götür Kerim'e, eskerden geldi, başı derde girdi. Benden de selam et. Vardım buraya, Kerim ağlar durur. Sonracıma depsiyi almağa varırken arpa ile bi gucak ot da göttüm. Boz eşşek yisin deyi. O çağda ben gelişmiş gızidim. On beş bin kâğıt başlık virirlerdi. Bubam virmezdi beni. Habaretti benimle, vardım çağırdım Kerim'i. Bubam: Oğul, dedi. Aşağı yanda benim tarlaya bitişik olan senin tarlaları da sürdürdüm, ekdirdim. Kozları da ben zopalattım. Bin beş yüz kâğıt paran var bende. Buyur. Gayri kahır etme, kötü kişilere uyma. Kerim yeniden hayvan aldı, yağmalanan evini düzdü. Beni de bubamdan istedi. Bubam : Sana virmeyip de kime virecem oğul, dedi. Helali hoş olsun. Ben

de yaşadığım kadar yanınızda barınırım. İşte tarlalar, işte davar, işte gızım. Eee, bu didiklerim onbeş yıl önceki laflar.

BENİ PEK kuşkulu karşılayan Zilhana aradan bir hafta geçmeden beni öz oğlu kadar sevmeye başlamıştı.

O aylarda ben on iki yaşımın içindeydim. Zayıf, beyaz yüzlü, pek sağlıklı görünmeyen bir çocuktum. İlk defa Kerim efendi ile birlikte kahveye gittim. Karşımda çeşit çeşit köylü ve rençber kılıklı insanlar olduğu gibi içlerinde boyunbağlılar, temiz giyinmişler, hattâ favori bırakmışlar bile vardı. Öğretmen de bunlardan biriydi. Okul, daha kalabalık olan bir köydeydi. Kavaklı köyünün çocukları da oraya gidiyormuş.

Öğretmen Halil efendi ile tanıştım. O da büyük şehirlerden birinin çocuğu. Bana yaşımı sordu. Okula gidip gitmediğimi sordu. Babamın da ortaokul öğretmeni olduğunu, öleceğini bilmiş gibi beni altı yaşımda ikinci sınıf için yetiştirerek okuttuğunu, on yaşımda ilkokulu bitirdiğimi anlattım.

Kerim efendi :

— Öğretmen bey, dedi. Murat okumasa da ben okula yardımdan kaçınmam.

Yaşlı bir köylü :

— Orası öyle, dedi. Okula yardım etmezsen ayıp. Parayı nirden gazandın da ağa kesildin?

Kerim efendi, yavaş huylu bir adamdı. Fakat kendisini tutamadı :

— Eee, Musa dayı, dedi. Boz eşek sağ olsaydı sana benim parayı nirden gazandığımı söylerdi.

Çok ihtiyar olan adam eli ayağı titreyerek ayağa kalktı, kapıya doğru giderken :

— Ne din, iman, ne de saygı kaldı, Gaç göç de kalmadı gayri.

Kerim efendi ihtiyarın arkasından başını salladı :

— Halil bey, dedi. Murad'ı evlât edindim. Nüfusuma geçirdim. Evime aldım. Zilhana gayri bu çocuğun analığıdır. Evin içine yabancı irkek almışım gibi laf ediyor bu ihtiyar boz eşek hırsızı.

Halil efendi :

— İnsan bir suç işler; cezasını da çekse onun yüz karasını dilemez, dedi. Kötülük unutulmaz. Ama sen yine terbiyeni bozma Kerim efendi. İhtiyar adam, zaten bunamış.

Köylülerden bir kısmı Kerim efendi ile bozuşmak istemiyordu. Çünkü onun bir at arabası vardı. Kasabaya onunla yumurta, yoğurt, tereyağı yolluyor, bazı ufak tefek sipariş ediyorlardı. Köy kahvesinin yanındaki bir kerpiç oda köyün bakkalıydı. Kahveci burada köye pek lüzumlu olan eşyayı bulunduruyordu. Bunların hepsi bayat ve çoğu bozulmuş şeylerdi.

Kerim efendi haftasında yanaşmaya arabayı koşturdu. Üzerine yelken bezi gibi birşeyden güneşlik takdırdı. Bana göre bu araba gülünçtü. Fakat işte içerisi doluyor ve işe yarıyordu.

Zilhana'nın siparişlerini ben okul defterimden kopardığım bir kâğıda yazdım. Sabahın erken saatinde yola çıktık. Köy atın ayağı ile bir buçuk saat kadar sürüyordu. Yol güzel değildi ama, bağ aralarından geçiyordu, birkaç yerde tahta köprü vardı, bunun altından çay akıp gidiyordu.

Kasaba da büyük değildi. Ama bir hekimi, eczahanesi, postahanesi, bir banka şubesi, askerlik dairesi ve ortaokulu vardı.

Kerim efendinin bizim mağaza dediği dükkânı öyle pek ufak değildi. Ama içerisi ot denkleri, saman çuvalları ve arpa sandıkları ile doluydu. Kapıya yakın yerlerde bazı boyalar, fırçalar, soba borusu, teneke levhalar, çiviler, kazma ve kürek gibi şeyler vardı.

Bir ahçı dükkânında yemek yedik. Çarşıyı dolaştık. Kerim efendi :

— Murad, dedi. Ben senin babanım. Korkma, çekinme, para çok. Ne istersen alalım. Sen rahata alışmışsındır. Köyde bir çok eşyanın yokluğunu çekersin. Eh, bugüne bugün ben de Kerim ağayım. Tarlalar veriyor, hayvanlar veriyor, ağaçlar veriyor, başka çoluk yok çocuk yok, bir Zilhana, bir ben, bir de sen. Rahatımıza para harcamayacağız da gurk tavuk yumurta üstüne yatar gibi paranın üstüne mi yatacağız? Sen bak oğlum, ne dilersen alalım derim sana. Gasabayı alalım desen alırım

Belediye parkı dedikleri bir yer vardı. Cılız birkaç ağacın altına dört masa koymuşlardı. Akşam üzerleri kalabalık olurmuş orası.

Kerim efendi orada kahvesini içerken ben biraz sıkılarak :

— Baba, dedim.

Bunu söylerken az daha ağlayacaktım. İçim acımıştı. Gözlerimin önüne babam gelmişti. Beyaz yüzlü, hafif çatık kaşlı, insana soylu olduğunu bir görüşte anlatan babam.

Kerim efendi de heyecanlanmıştı:

— Söyle aslanım benim, dedi.

— Baba, paran varsa bir yemek masası alalım. Dört de sandalye alalım.

Kerim efendi hayretle yüzüme baktı.

— Eyi dersin, dedi. Ahçı dükkânında gibi mi yimek yiyeceğiz?

— Bilmem, dedim. Yerde bağdaş kurup yemek zor geliyor bana. Öyle oturmaya alışmamışım. Sonra Zilhana yün çoraplarıyla mutfakta geziyor. İnsan kısmı ayağından soğuk alır. Kendine de, ona da birer terlik alsan iyi olur.

— Biyol ben terlik almıştım, ama yürürken ayağımdan fırlayıp durdu.

— Arkası kapalı terlikler vardır. Sonra olur da yabancı misafir gelir. Birkaç tane çatal alalım.

Adamcağız ne söyledimse aldı. Aldıklarımızı dükkâna taşıyıp yine dolaşmaya çıkıyorduk. Masa, sandalyeler, iki tane somya, kap kacak, çatal, kaşık, sofra takımı bir hayli yük tutmuştu. Eve hava kararırken gelmiştik.

Daha o akşam oturma odasındaki masada, sandalyelere oturarak yemek yedik. Zilhana doğdu doğalı masada yemek yememişti. Biraz yadırgadı, ama hiç ses çıkartmadı. Fakat somyalara çok sevindi. Artık yatak yapıp kaldırmaktan kurtulacaktı.

Daha sonraki günlerde, kasabaya indikçe Kerim efendinin bana sorması, sonra da istediklerimi alması âdet oldu. Kerpiç evin içi yavaş yavaş değişiyordu.

Önce Zilhana ayağındaki şalvarı atmıştı. Ayağında bir etek ve çoraplar vardı. İyi şeylere kocasından daha iyi alışıyordu. Kocasının giymeye alışamadığı terlikleri o çok güzel kullanıyordu. Sandığından hâlâ çeyizinden kalan, ama kullanılmayan bir takım örtüler çıkartmıştı. Bunları yatağının üzerine seriyordu.

Kapıdan girer girmez bir oda büyüklüğünde aralık vardı. Kapının yanından bir pencere yeri açtık, oraya kasabada yaptırdığımız camlattığımız çerçeveyi yerleştirdik. Yemek masası buraya kuruldu. Kenara büfeye benzer bir raflı dolap aldık. Tabak, çanak, çay takımı gibi şeyleri oraya yerleştirdik.

Kerim efendinin, benim pijamalarımız vardı. Yıkanma yerini fayansla kapladık. Yüksekçe bir yere depo koyduk. Avluda suyu içilen bir kuyu vardı. Söylediklerine göre kuyunun suyu kışın bileziğe kadar çıkarmış, yazın da hiç tükenmez, iki kulaçta kova suya değermiş. Bir gün Kerim efendi ile şehre kadar gittik. Bir el tulumbası ile bir takım borular aldık. Bunları bir bir ölçüp hesaplamıştım. Kerim efendinin pek aklı ermiyordu. Gerekli bulduğum bir takım aleti de aldırdım.

İki gün sonra emme basma tulumba kuyunun ba-

şına kurulmuş, kuyunun ağzı kapatılmıştı. İstenildiği zaman bahçedeki musluk kapalı tutuluyor ve su evdeki depoya gidip onu dolduruyor, depo dolunca da küçük bir borudan akan su deponun dolduğunu haber veriyordu.

Su hem mutfağa, hem banyoya gittiğinden Zilhana'nın çok işine yarıyordu. Yakında oturan bir iki komşu çoğu zaman su almaya geliyorlardı. Bunlar benden kaçar, ağızlarını başörtülerinin ucu ile örterlerdi.

Garip bir merakla Kerim ağanın evindeki değişikliklere bakıyorlardı. Zilhana'nm kılığı da onları heveslendiriyordu. Köyde ağır bir taassup vardı. Yenilikten ve değişiklikten daima kaçıyor, ona karşı hemen dirsek çeviriyorlardı.

Yalnız şehirde çalışanlar, askerden dönenler köyden sıkılıyorlardı. Kavaklı köyü hemen hemen ihtiyarlar köyü idi. Askere giden gençler artık dönmüyorlardı.

Benim hiçbir arkadaşım yoktu. Canım sıkıldığı için kendime iş arıyordum. Zaten babam gibi eli her işe yatkın bir çocuktum. Kerim efendi de benden hiç birşey esirgemiyordu.

Tulumbanın önüne bir havuz yaptık, etrafına çiçekler diktik. Orada oturmak için bir masa ve iskemleler vardı. Avlu artık derbederlikten kurtulmuştu.

Tam dört ay köyde kaldıktan sonra Kerim efendiye rica ettim :

— Ben ortaokula gideyim.

Belki buna canı sıkıldı. Fakat engel olmadı bana. Kasabada, dükkânda çalışan yaşlı bir adam vardı. Köyden gelen ve toptancıdan alınanları satar, ama hesap kitap bilmezdi.

Dükkânın üstünde iki oda vardı. Birisine yerleştim, orada da barınılacak herşeyi yerleştirdik. Bir de saç soba kurduk. Ben ikindi sıralarında dükkâna geli-

yordum. Boş vaktim oluyordu. Elektrik bulunduğu için geceleri çalışmam mümkün oluyordu.

Cuma akşamları köye gidiyor, iki gece kalıyordum. Zilhana bana o iki gece içinde çok ikram ediyordu. Kerim efendiyi hemen her gün görüyordum. Yavaş yavaş ona kendi fikrimi kabul ettirdim.

— Baba, arpa, saman, ot için bu koca dükkân tutulur mu? Biraz daha kasabada geçen şeylerden alıp satılsa. İşine karıştığım için bana küsme.

Kerim efendi :

— Yok oğul, diyordu. Sen şehir çocuğusun. Zile bile senin ettiklerinden hoşnut kalıyor. Benden çekinme, söyle, ne idelim?

— Hani İstanbul'da, Perşembepazarı'nda seninle ilk karşılaştığımız mağaza vardı ya?..

— He... Kenan efendinin mağazası. Bizim köydendi o.

— İşte öyle güzel bir mağaza yapalım. Çok kullanılan, aranan şeyleri satarız, bir yanda da köyün yumurtasını, yağını, peynirini, balını satarız. Bu işi ağırdan alıp ne aranırsa ona yükleniriz.

OKIŞ DÜKKÂN bir mağaza haline gelmişti. Okuldan döner dönmez ben orada çalışan ihtiyarla el ulağına yardım ediyordum. Satılanların hesabını tutuyor, mağazanın büyük şehirlerdeki gibi olmasına çalışıyordum. Kısa zamanda tereyağ ve taze yumurta müşterisi arttı. Yanaşma onları isteyenlerin evlerine kadar götürüyordu.

Yağ, yumurta yetişmez oldu. Kerim ağa her sabah, erkenden getirilenleri almaya ve parasını hemen orada ödemeye başladı. Bu Kavaklı'daki hayvan sahiplerinin çok işine geliyordu. Yağı hazırlayıp çömleklere basıyorlar, ve o akşam boş kaplarını alıyorlardı.

Hiçbir yerde halisi bulunmayan tereyağını mağaza katıksız olarak vermeye başladı. İki ay içinde mağa-

Mağaza işleriyle uğraşmak ve okul beni avutuyordu.

zaya yapılan bir iki bin liralık masraf çıkmıştı. Kerim efendi gayet memnundu. Gittikçe daha çok çeşit bulundurmaya başlamıştık.

Mağaza işleriyle uğraşmak ve okul beni avutuyordu. Bir üvey hala tarafından kapı dışarı edildikten sonra sokaklarda tam bir serseri hayatı yaşamış ve dükkân dükkân, mağaza mağaza dolaşarak iş aramış, her taraftan geri çevrilmiştim.

Bir duvar kovuğuna sokulan ekmeği çeşmede yıkayarak yediğimi hatırlıyorum. Sonra da pek acıkınca yerlere atılmış ekmekleri yüksekçe bir yere kaldıranların yaptıkları iyiliğin derecesini anlamaya başladım. Onlar sadece ekmeğe saygı gösteriyorlardı. Fakat işte bazı insanlar vardı ki, yine bazı insanların yere attıkları ekmeği yiyorlardı.

Bu sefalet, benim bu serseriliğim memleketimin, vatanımın kötülüğünden gelmiyordu. Sadece benim talihsizliğimdi bu.

On yaşımda babasız kalmıştım. Anamla babam hiçbir zaman geçinememişlerdi. Anam süsüne, zevkine düşkündü. Babam mesleğinin âşığı idi. Babam ölünce anam yeni bir eş bulmuştu kendisine. Babamdan gördüğüm sevgiyi anamdan görmemiştim. Neden? Bu sorunun karşılığını hiçbir zaman veremeyeceğim. Çünkü anam da öldü.

Yalnız babamın üvey kardeşi olan halamın, evleneceği sırada anneme :

— Şu çocuğa babasından maaş bağlattır da ortada kalmasın, dediğini hatırlıyorum. Annem bu imkânı vermemişti bana. Yalnız kendisini düşünmüş ve kısa zamanda da ölüp gitmişti.

Üvey halam annemin yapmadığını yapmaya kalkmadı. Beni talihsizliğim ve kötü kaderimle yalnız bırakıtı. Böylece sokağa düştüm. Babamın bana olan şefkat ve rikkatini hatırlıyorum. Her şeyimle o meşgul olurdu. Zavallının kadından talihi yoktu. Bütün şefkatini,

rikkatini bana veriyordu. Belki de adamcağızın vakitsiz öleceği içine doğmuştu.

Perşembepazarı'nda bir defa daha yüzümü kızdırarak iş istediğim nalbur dükkânında Kerim efendiye rastlamıştım. Bu muhakkak benim için bir şanstı.

Ben nasıl akşamları içinde ışıklar yanan, perdeleri indirilen evlerden birine sığınmayı istiyor, sokaklarda avare dolaşırken ev ve aile hasretiyle içimi çekiyorsam Kerim efendi de Allah'ın kendisine vermediği bir erkek evlâdı, ana ve babası olmayan bir kimsesizi kendisine evlât edinmek ve ele güne karşı meyvesiz bir ağaç, verimsiz bir çorak tarla gibi görünmekten kurtulmak istiyordu.

Kader bizi birleştirmişti. Ben karşımda sert, iddialı, burnu büyük değil, yumuşak huylu, temiz yürekli bir insan bulmuştum.

Cuma akşamları Kavaklı'ya bisikletle gidiyordum. Zilha hanımı yemeklerini hazırlamış, sofrayı kurmuş, kapıya çıkarak beni beklemekte buluyordum. İşten hıraplanan ellerini dizlerine koymuş, başını bir tarafa çarpıtmış öyle beklerdi. O eller, o avuçlar ihtimal zonkluyordu. Elini tutuyor, hiç çekinmeden öpüyordum. Elinin öpülmesi onun için bir mürüvetti. Kerim efendi biraz geride durur, bana verdiği haftalıktan arttırarak karısına hediye ettiğim küçük bir şişe kolonyayı, bir kremi vermemi memnuniyetle seyrederdi.

İğne, tire, saç tokası, tarak gibi şeyler de hediye ediyordum. Pazartesi sabahı giderken birşey isteyip istemediğini sorardım. Benim sağlığımdan başka birşey istediği yoktu.

Benim köyden ayrılışım ayrı bir masraf kapısıydı. Fakat Kerim efendi bunu bana belli etmedi. Daha çok dükkânı güzel bir mağaza yaptırdığımı, ancak kendi masrafını çıkaran dükkânın şimdi bir aileyi rahat geçindirecek işyeri haline geldiğini duyuruyordu.

Havalar bozup da gidip gelme tehlikeli olunca Kerim efendi bana düşüncesini açtı :

— Murat, oğlum, kış kıyamette haftada bir de olsa senin gidip gelmen zorlaştı. Eh kış günü biz de köyde ne ideceğiz? Yanaşma var. Hayvanlara bakar. Yemler, tımarlar, yağı çıkarır. Yumurta kesildi zati. Biz de kasabaya insek deriz. Ben akşama kadar mağazada dururum. Üstteki iki odadan birini de biz alırız. Sen ne dersin?

— İyi olur baba.

Bu baba sözü adamcağızın içine işliyordu. Bana bir aralık gizlice anlatmıştı. Bir evlât istiyordu. Önce kusurun Zilha'da olduğunu düşünmüştü. Öyle ya sapasağlam bir erkek. Gücü kuvveti yerinde. Evlâtsız da olur mu? Kendisine bir çocuk doğuracak kadın düşünmüş. Ama Zilha da emektarı onun. Nasıl kalbini kırsın, nasıl bıraksın? Ağzını açıp söylememiş. Ama kadın sezmiş bunu. Bir gün: «Kerim efendi, demiş. Gayri mallarımızı ayırmak güç olur. Karıştı birbirine. Hoca nikâhiynen bi gız al, sağa bi çocuk yapsın.» Dili tutulmuş, birşey diyememiş. İstanbul'a varınca büyük hastahanelerden birinde muayene olmuş. Bir hafta doktor doktor gezmiş. Sonra ona haber vermişler. «Senin çocuğun olmaz». Buna çok kahırlanmış. Köye varınca karısının gönlünü almak için: «Zile, demiş. Sen kasavet çekme. Kusur bendeymiş. Ne yapalım, Tanrı baba olmağı nasip etmemiş bize.»

Zilana çocukluğunda bir defa babasıyla kasabaya inmiş. Şimdi otuz beş yaşlarında kadardı. Daha yaşlı görünüyordu. Ağır işlerle yıpranmıştı. Tekrar kasabaya gelip mağazanın üstündeki odaya yerleşince önce şaşkına döndü. Daha elektrik görmemişti. Hayretle bakıyor ve anlamaya çalışıyordu. Mağaza görmemişti. İhtiyaçlarını köye alıp götürmüşlerdi. Bütün hayatında köyün dışında bir iki düğün görmüştü. İşte hepsi bu.

Kerim efendi ona acıyordu. Bu yüzden darıldım:

— Baba, Zilhana'yla alay etme. Sana bunca yıl malıyla, tarlasıyla hizmet etmiş. Bilmiyorsa, görmemişse suç onun mu?

Kerim efendi şaşalayıp kaldı :

— Oğul, Murat, sen beni bayağı azarlıyorsun. Ben onunla şaka ettim.

— İnsanın bilgisizliğini yüzüne vurmakla şaka olmaz baba. Beni bağışla, bu emek vermiş, mazlum kadının kırıldığını istemiyorum. O da biraz dünyasını görsün.

— Sen bayağı evlâtlığa kalktın Zile'ye.

— Evet. Ben faydamın dokunduğunu isterim. Ben sinek, ağaç kurdu değilim. Ben sırtınızdan geçinmek istemiyorum.

— Bak sen şu işlere. Oğlum Mırat, sen mağazayı çekip çevirdin, biyol hesaplara bakıyor musun?

— Ben hesapları biliyorum baba. Kasabada otursak bu mağaza bizi geçindirir. Masrafını çıkardı, kâra geçti.

— Bana bak, Mırat. Fukara kadın varsın rahat etsin biraz. Sen akıl edersin bunu.

— Evet, burada gezecek, eğlenecek, yemekleri dışarıdan ahçı dükkânından getirteceğiz. Sinemaya gideceğiz, radyo dinleyeceğiz.

Zilhana dediğim ve istediğim gibi yaşamaya başladı. Ama o boş durmaktan sıkılıyordu. Başını örtüp caddeye karşı oturuyor, eline aldığı bir yünü örüyor, elleri alışık olduğu için sokağı seyrederken ellerine bakmıyordu.

Kadıncağıza bir mağazadan hazır elbise, yün ceket ve hırka aldık. Bunları giyip de Kerim efendiye göründüğü zaman adamcağız hakikaten hayrete düştü:

— Bak sen! Zile seni böyle mi göreceydim?

Ama memnundu karısının böyle ince giyinmesinden. Zile artık ellerini koruyor, onların haşlak kızıllığını, yarasını beresini gidermeye, cildinin düzgün olma-

sına çalışıyordu. Kadıncağızın yüzü ince ve yüz hatlarının ifadesi düzgün ve tatlıydı. Onu yıkan ve ezen toprak, sırtına binen ağır yük olmuştu. Sabahleyin şafakla gözünü açıp akşam karanlığına kadar çalışmıştı yıllarca. Böyle harcamıştı kendisini. Şimdi ne kalmıştı elinde? Neleri geri alabilirdi? Kerim efendi yumuşak ve haktanır bir adamdı.

— Yetti ırgat gibi çalıştığın, diyordu. Başında para canlısı ağa mı var senin? Az mal mı bıraktı buban. Başlık mı saydım sana?

Sonra bana yalnız kaldığımız zaman anlatıyordu:

— Bu analığın va ya? Kavaklı'da üstüne gız yoğudu. Yakın köylerden alacaklı çıkıyor, on beş bin sayıyorlardı. Bubası, nur içinde yatsın Veysel ağa: «Parayı nideceem,» diyordu. «Bana kızımı hoş dutacak irkek adam ilâzım. On beş bini mezara mı götüreceem? Yoğsam yeniden başıma avrat mı alacağım. Geçti gayri benden. Bana damat değil oğul ilâzım».

Kerim efendi içini çekiyordu :

— Sefasını ben sürdüm. Emme eyi de çalıştım. Bubası yüksünmedi benden. Bubanı uyut, öyle gel yanıma derdim.

Akşam yemeklerini mağazanın üstüne getirtiyorduk, ama öğleyin kasabanın en iyi lokantasına çıkıyorduk. Hemen hiç kadın müşteri bulunmuyordu. Biz köşede bir masada oturuyorduk. Zilana sırtını lokantaya çeviriyordu.

İlk defa orada çatal kullanıyordu. O her yemeği kaşıkla yemeye alışmıştı. Ekmeği kopartıyordu. Eskisi gibi ısırmıyordu. Yemekten sonra bir yol çarşı içine doğru yürüyüp iki taraflı mağazaları seyrediyorlardı. Kadıncağız bazı eşya karşısında :

— Bu ne ki? diyordu.

OKULDAKİ ARKADAŞLARIMIN çoğu kasabalıydı. İlkokulu bitirmişler, ortaya başlamışlardı. Hepsi-

nin, havanın yağışlı ve mevsimin kış olmasına rağmen başları tıraşlıydı.

Başka şehirlerden gelmiş olan öğretmenler kasabanın tenhalığından ve eğlencenin, gece hayatının kıtlığından şikâyetçiydiler. Öğrencilere karşı kırıcı davranışları vardı. On üç, on dört yaşındaki çocuklar çekiniyor, okulu pek sevmiyorlardı. İçlerinde çalışanları da vardı.

Bir tarih öğretmeni vardı. Cemil bey. Bir gün beni koridorda görüp yanıma gelmişti :

— Murat, dedi. Sen değişik bir öğrencisin. İzmir'de mi doğdun, İstanbul'da mı?

— İstanbul'da, dedim.

— Belli, dedi. Hemşeriyiz demek. Baban ne iş yapıyor?

Saklayamadım :

— Asıl babam öldü, dedim. Ortaokul öğretmeniydi.

Anlatırken gözlerim dalıyordu :

— Çok severdi beni, yaşasaydı övünecekti benimle. Ama onunla beraber herşey bitti. Annemden pek hayır görmedim. Tekrar evlendi. Onu da kaybettim. Üvey hala eline kaldım. Nihayet kendimi sokakta buldum. İstanbul'u bilirsiniz, binbir çeşit insan vardır orada. Anadolu şehirlerinde barınamayan veya mimlenen kötü insanlar İstanbul'a gelirler. İnsan herkesten kuşkulanır. Bizden olmayan insanlar vardır orada.

Şaşırdım, niye böyle içimi döküyordum?

— Bağışlayın, dedim. Sizi ayakta tuttum.

Elini omuzuma koydu, pencerenin önünde, köşedeydik. Sesini tatlılaştırdı :

— Murat, hemşeri değil miyiz. Benim de var dertlerim. Anlat bana, nasıl düştün bu tenha kasabaya?

— Değil bu kasabaya, ben Kavaklı köyüne düştüm öğretmenim. Ne o köyden, ne de bu kasabadan şikâyetim var. Benim yanıp yakılmam İstanbul'dan, ken-

Elini omuzuma koydu, pencerenin önünde, köşedeydik.

di memleketimden. Çünkü on iki yaşıma varmadan sokak sokak dolaşıyor, dükkânlara, mağazalara girip çıkıyordum. Hemen her mağazadan ayni cevabı alıyordum: «Günde senin gibi on tanesi gelip iş istiyor. Serseri yağmış bu şehre. Haydi bakalım, kuyruğunu topla. Burada aşıracak bir şey yok.» Böyle söyleniyorlardı. Ben boğaz tokluğuna mağaza süpürmeye, gel git işler yapmaya hazırdım. Ama günler geçiyor, yarı aç, parkta, bekçiden gizli bodur ağaçlardan birinin dibinde gecelemeye çalışırken yakın evlerdeki ışıkların birer birer söndüklerini görüyordum. Sonra caddeden sarhoşlar geçiyordu. İtişerek, şakalaşarak, bazen şarkı söyleyerek.

Cemil bey sözümü kesmeden beni dinliyordu. Belki onun gözlerinde benim küçük ve sefil yaşantım canlanıyordu.

— Siz hiç sokak köpeklerini, gece, kapı önlerinde yatarken gördünüz mü? Burunlarını bacaklarının arasına sokarlar, vakit vakit titrerler. Ben de sabaha karşı toprağın ve havanın rutubeti ile titriyordum. Geceleri böyle. Gündüzleri hem iş, hem yiyecek peşinde. Bizim halkımızın içinde ne kadar ahlâksızları, serserileri, hırsızları, hattâ katilleri olsa ekmeğe karşı bir saygıları vardır. Onu yere atamazlar. Bir duvarın üzerine veya bir taş kovuğuna koyarlar. Yerde de bulsalar kaldırırlar. Bu ekmeğe saygı benim işime çok yaradı. Kaç gün böyle yarı küflü ekmekleri bulup ıslatarak yedim.

Uzaktan, yakından geçenler ne konuştuğumuzu merak ediyorlardı. Ama öğretmen elini omuzumdan indirmiyordu.

— İşte böyle hocam. Ben o sokaklarda kaybolup giderdim. Bir çöplükte katılıp kalmış köpek ölüsü gibi... Bereket çok sürmedi. Bir gün Perşembepazarı'nda bir nalburun dükkânına girdim. Ağzı dar. Bir tarafı yazıhane. İçeriye doğru çok geniş. İki kişi oturuyordu içeride. Biri bana seslendi. Ne almak istediğimi sordu.

İş aradığımı çekinerek söyledim. Karşısındaki adama: «Şu hale bak, dedi. Acır işe alırsın. Dükkânını soyar veya birşey aşırır giderler. Bunlar sokağa başıboş salıverilmiş köpeklere benzerler. Bu şehrin havasından mı, suyundan mı nedir, serserisi, hırsızı çoktur». Bunu söyledi. Başını uzatıp mağazada çalışan tulumlu bir adama seslendi: «Hiristo, şu serseriyi at dışarıya». Beni dışarıya atmalarına meydan vermeden yürüdüm. Hiristo dediği o benden biraz kabaca rum oğlan arkamdan yetişti, hiç olmazsa beni itip kakacaktı. Döndüm, yüzüne baktım. Yüzümde yaşlar vardı. Oğlan durumsadı. Bu sırada da dükkân sahibi ile konuşan kasketli adam yanımıza gelmişti. Benimle beraber dışarıya çıktı. Bu, İstanbul'a, bazı eşya almaya gelen Kavaklı köyünden Kerim efendiydi. Allah'ın evlât yüzüne hasret ettiği bir adamcağız. İşte bu adam beni evlât edindi.

Koridorlarda ziller çalıyordu. Çocuklar koşarak sınıflarına gidiyorlardı. Öğretmen güçlükle ayrıldı yanımdan.

Kasaba çocukları çok tuhaf. Anadolu çocuğu öğretmenler de onlara benziyor. Ne garip, ayni yurdun çocukları oldukları halde memleket memleket, şehir şehir toplaşıyorlar. Birbirlerini koruyorlar. Yardımlaşıyorlar.

Kasabada dükkân sahibi, köyde davar ve tarla sahibi olduğu için Kerim efendi de hatırlı bir adam sayılıyor. Okula ufak tefek yardımlarda bulunduğu gibi bana da meydan veriyor :

— Mırat, fakir fukara çok bu dünyada. Eline bakan arkadaşın oldu mu sakınma. Bi lokma ekmek aslanın ağzında. Allah virmiş bize. Biz mi sakınacağız. Yardım yap oğlum.

Büyük şehirlerden tayin edilmiş memur ailelerinin çocukları. İstanbul'lu olanlar bile var. Memuriyet hatırı, bir lokma ekmek hatırı için kasabada yaşıyorlar. Anadolu'dan paralı dönmek için kendilerini sıktık-

ça sıkıyorlar. Birşey kazanamayan esnaf çocukları da var içlerinde.

Sıra arkadaşım, on üç yaşında. Benden bir sene daha büyük. Adı Bedri. İki sene olmuş geleli. Kasabada kalmaya hiç niyetleri yokmuş. Onun için bir yıl okulsuz kalmış. Benim Kavaklı köyünden olduğumu öğrenince anlatmaya başladı :

— Murat, kısmet olur da gidersen İstanbul'a şaşarsın. Büyük camileri, beş altı kavak boyu minareleri, kuleleri var. Şehrin içinde otobüsler, dolmuşlar çalışır. Sonra deniz kenarındadır. Şehrin ortasından İstanbul boğazı geçer. İki tarafında iskeleler vardır. Vapurlar işler. Sinemalar, tiyatrolar, eğlence yerleri sabahlara kadar çalışır. Işıklar yanar, araçlar çalışır, tren sesleri, korna sesleri hiç durmaz.

Dinliyordum. «Bana mı anlatacaksın İstanbul'u?» demek istiyordum. «Sen o şehri bana sor. Sen duvar kovuklarında yenmeyip bırakılmış ekmek parçalarını aradın mı? Bulduğun bir simit parçası, ne kadar bayat ve taş gibi olmuş olsa seni sevindirdi mi? Sen akar bir çeşmeye rastlayıp avucunu musluğun altına tutarak dinlene dinlene su içtin mi? Sen parklarda, ağaç diplerinde yattın mı? Sen iş aramak için gittiğin dükkânlardan kovuldun mu? «Tabii bunları söylemiyordum ona, yalnız dinliyor ve şaşmış görünüyordum.

Derslerde muvaffak olan çocuklar vardı. Bunların kafaları başka şeylerle dolmamıştı. Ezberliyorlardı. Ama öyle ezberliyorlardı ki, bildiklerinin içinden bir kelimeyi çekseniz hepsi birden karışıyor, yok oluyordu.

Hiç işlememiş, yorulmamış olan zekâları da göze çarpıyordu. Bir kere açıldılar mı öğrenmeye ve büyük şehir çocuklarını bu alanda yenmeye gayret gösteriyorlardı.

Ben okulda ve sınıfta en iyi öğrencilerden biriydim. Dilim çok düzgün, bildiklerim kafama iyi yerleş-

mişti. Konuşmasını biliyordum. Öğretmen fedai arar gibi bir bahsi kimin anlatabileceğini sorduğu zaman ben elimi kaldırıyordum.

Benim odamda, kitaplığımda daha ileri sınıfların kitapları, sözlükler, ansiklopediler vardı. Ancak rakamları tanıyan, ancak imzasını kargacık burgacık atan Kerim efendi bu kitapları zaman zaman karıştırıyor, resimlerine bakıyor ve :

— Benim kafam bu mereti esker ocağında da almadı, diyordu. Kavaklı nirde, okul nirde. Yoksam bubam varlıklı adamdı. Okul olmayınca netsin adam. Komşu köyde okul açıldı, gayri ben varmıştım delikanlı yaşına. Bebelerle mi gidecektim?

Garip değil mi? Zilhana Kur'an okuyordu. Bazen, cuma akşamları, veya kandil günlerinde onun başını örtüp, ayaklarını altına çekip bir mindere oturduğunu, sallana sallana kuran okuduğunu görüyordum. Okuduğundan birşey anlamıyor ama bazen ağlıyordu. Neye ağladığını kendisi de bilmiyordu. Okuduğu, anlamadığı kelimelerin anlamlarının insanı ağlatacak şeyler olduğunu sanıyordu belki.

Nasıl, nereden öğrendiğini sorduğum zaman :

— Bubam, nur içinde yatsın Veysel ağa okumuş adamdı, demişti. Oğlu olmamıştı bubamın. Köyde de hocadan başka pek okuyan yoktu. Bana kendi belletti. «Ölürsem ardımdan sen okuyacaksın» derdi. Öyle de ettim. O ölürken ben başımı örttüm, sallana sallana okudum. Bir yandan da ağlardım. Kerim efendi su verirdi ona.

Buna karşılık Türkçe'den birşey bilmiyordu.

— Her yan toprak, diyordu. Okuyup nideceksin? Rençber gısmısının okumak neyine? Sen dersin mıhtar yazar.

Sonra başını sallıyordu :

— Oğul köy için böyle. Emme şeherde okumak

ilâzım. Hoca çıkarsın, zabit çıkarsın, mamur çıkarsın. hepciği ilâzım.

KAVAKLI KÖYÜNE soluk benizli, zayıf gelmiştim. Ertesi yıl yaza karşı cekedimin kolları ve pantalonumun parçaları dörder parmak kısaldığı gibi bedeni de dar gelmeye başlamıştı. Demek Anadolu'nun havası bana yaramıştı. Belki de bu, en iyi şeyleri yiyip para sıkıntısı çekmediğim için oluyordu.

Ders yılı bitti. Ben iyi derece ile yedinci sınıfa geçtim. Hemen hemen örnek bir öğrenciydim.

O senenin tarla mahsulleri gibi hayvanlar da çok vergili olmuş, Kerim efendi bir hayli para kazanmıştı. Kasabadaki bankada hesabı vardı. Üzerinde para taşımayı hiç sevmez, gerektiği zaman bankadan çekip alırdı. Adamcağızın benden saklı birşeyi yoktu. Zaten mağazanın hesaplarını ben tutuyordum. Bankadaki paranın da sekiz yüz bin lirayı bulduğunu gördüm. Tabiî ticaretteki para bundan ayrı idi.

Yine bankaya para yatıracağı sırada kendisini uyardım.

— Baba, bu paranın beş yüz bin lirasını iki sene vadeli olarak yatır.

— Neye iyi?

— İki senede yüzde altıdan otuz bin lira, ayda faiz alırsın. Bu da ayda iki bin beşyüz lira eder.

— Ne diyon Murat. Ya ilâzım olursa?

— Üç yüz bin daha açıkta duruyor.

Adamcağızın aklı yattı. Bir aralık evinde, yattığı yerin altında toprağı kazarak bir bakır tencere içinde paraları saklarmış, fakat daima içi rahat etmezmiş.

Haftada iki gece köye gitmeye başladım. Akşama kadar mağazada çalışıyor, az çok elektrik aletlerini tamir ediyordum. Kasaba bu beyaz ışığa yeni kavuşmuştu. Pek de az nüfuslu olduğu için elektrikçi yoktu. Elektriğe ait malzemeyi Ankara'ya kadar giderek ora-

dan aldık. Ütüler, prizler, jet ızgaralar, tesisat malzemesi satmaya başladık. Yukarıdaki odanın birini tekrar boşaltmak ve depo yapmak gerekti. Bir zamanlar kepek ve ot satan dükkân şimdi çok iyi işleyen bir mağaza idi. Babamdan kalan bir ustalıkla ben ufak tamir ve tesisatı yapıyordum.

Şehirde, vilâyet merkezinde alış veriş ettiğimiz büyük toptancılar ve mağazalar vardı. Onlar bu ticaretin dışında bizden özellikle halis tereyağı istiyorlardı. Her gün otobüs işlediği için şoförler emanetçi gibiydiler. Böylelikle birşey isteyen bir müşteriye yok demiyor, ertesi gün ayni saatte uğramasını rica ediyorduk. Ismarladığımiz şey en fazla ertesi gün elimizde bulunuyordu, dostlukla alış-veriş birleşmişti.

Köyde kaldığım geceler de özellikle ineklerle uğraşıyor ve onların sağlıkları ve iyi beslenmeleri için çalışıyordum.

Birkaç defa veterineri götürdüm. Hattâ gece alakoydum. Adamcağıza mümkün olduğu kadar ikram ettik. Bilhassa tereyağı onu âdeta büyülemişti. Çocukları vardı, hastası vardı. Bu derecede temiz ve hemen yayıktan çekilen yağı bulamıyordu.

Kerim efendi, belki kendisine sormadan veteriner getirdiğim için biraz kırıldı. Ama sonradan konu komşunun hayvanları birer birer ölüp gidince aşının kerametine şaştı.

Bazen onunla çekişiyordum. Bir takım hesaplar yapıyordum. Pek kızarsa yerimden kalkıyor :

— Bağışla baba, diyordum. Keselim burada.

Koluma yapışıyordu :

— Senin ağzının içinde bişeyler var. Ben anlamıyorum. Mağazayı da bozduğun zaman hiç güvenim yoktu. İnegi on deneye çıkarmak istiyon. Ne gazanacağız?

— Baba, on inek köyde günde elli lira yer. Ama ahırda beslenirse günde on, on beş kilo süt verir. Bu

on bir kilo tereyağı demektir. Kırk liradan elini öpene ver. Eder mi dörtyüz lira. Bakım, tımar, yiyecek diye yüz lira çıkart, günde üçyüz lira eline kalır. Tamam mı?

— Aman nidersen et oğlum.

Ayda on bin lira kadar bir gelir sağlanınca Kerim efendi bana başını salladı :

— Gayri sana sözüm yok Mırad, ne idersen et.

Bana kazanma hırsını veren belki de kısa bir zamanda çektiğim açlık ve serserilikti. Paranın ne büyük bir kuvvet olduğunu anlamıştım. Kerim efendi bir ağa gibi geçinmesine rağmen hiçbir zaman bu kazancı görememişti. Yılda eline geçen kırk elli bin lira onu aldatmıştı.

Şimdi aylık kazancı, bütün masraflar çıktıktan sonra yirmi bin liranın üstüne çıkıyordu. Bana: «Bir eyice hesapla göreyim seni» dedikten sonra benimle bankaya gidiyor ve para yatırıyordu. Çektiğim sıkıntılardan intikam almak ister gibi cebimde daima birkaç yüz lira ile geziyordum.

Köyde o yıl çıkan tarla ürünlerinin hepsini Kerim efendi aldı. Köylü hemen hemen ihtiyarlardan oluşan, tembel veya yorgun bir kalabalıktı. Malı tarlasında teslim ediyor, hemen parayı cebine indiriyordu. Kerim efendinin çok kâr ettiğini söyleyenler de oluyordu ama adam hemen dönüveriyordu :

— Bana vermeyin, dilediğiniz gibi yapın, dilerseniz benim arabayı da alın. Yardım olsun size.

Fakat onlar uğraşmayı hiç sevmiyorlardı. Alıcı bulmak köylü için önemli bir meseleydi. Şurası muhakkaktı ki, Kerim efendi beni evlât edindikten sonra asıl ağalığa erişmişti.

Belki kısa zamanda bana güveni arttığı için Kerim efendi bir işe girişeceği zaman bana danışmaya başladı. Hattâ köye ait bir mesele görüşüleceği sırada beni de yanında götürüyor, kendisine sorulduğu zaman :

— Sen ne dersin oğlum? diyordu. Bak ağalar ne diyor!.

Ben, bana doğru olanı söylüyordum. Toplantıda komşu köyün öğretmeni de bulunduğu için benim fikrimi o da beğeniyordu.

Bir gün, yine bir toplantı oldu. Köyden bir para toplanmıştı. Öğretmen üç sınıflı bir okul yaptırılmasını söylüyordu. Ben söze karıştım :

— Köyde en çok on iki çocuk var. Bunlar da komşu köye gidebiliyorlar. Tarlaları sürmek için bir traktör, bir harman makinesi, bir biçer döğer alsanız daha iyi olur. İki üç yıl içinde masrafını çıkarır. Sonra, geçen hasatta ekin vaktinde biçilemedi. Irgat yoktu, ekin tarlada dağıldı. Öküzlerle sürülen tarlada toprağın yüzü tırmalanıyor, pulluk derine inip toprağı aktarmıyor, bu yüzden ekin yükselmiyor. Çoğu yerde başaklarda beş altı tane bulunuyor. Çiftlik âleti para getirir, iş başarır, ama okul bir işe yaramaz. On, on iki çocuk için okul yapılmaz. Tarlalar kazanırsa okul da yapılır, köyün yolları da.

Askerden yeni dönmüş bir şoför vardı. O da çiftlik makineleri alınırsa şehirde iş aramaya gitmeyeceğini söylüyordu.

Hepsi düşünürken ben son sözü söyledim :

— Ne yaparsanız yapınız, yarı parasını babam Kerim efendi verecek.

Kerim efendi de şaştı benim bu sözüme. Ama sonunda kabul edildi. Toprağı sürmek için yağmur beklenirken, bucak müdürüne gidilerek çiftlik âletleri hakkındaki niyet anlatıldı. Onun da yardımı ile köye bir traktör, bir römork, pulluk, tırmık gibi şeyler getirildi.

Fakat ihtiyarlar çalışmaktan çoktan yılmışlardı. Elleri, ayakları, yüzlerinin derisi kaplumbağa derisine benzemişti. Toprağı yuğurmak onları bitirmişti. Ağır

Bir gün, yine bir toplantı oldu.

işler gözlerinin önüne geliyor, kollarını kıpırdatmak istemiyorlardı. Kaç kişi gelmişti Kerim efendiye :

— Sen al benim tarlaları, ek, biç, ne edersen et, bana bin beş yüz kayme vir, demişlerdi.

Medenî şehirler gençleri çekiyordu. Emeklilikleri olmayan bu ihtiyarların, ikişer, üçer karısı vardı ki, bunlar da boğaz tokluğuna çalışan birer ırgattı.

Babalığımın boz eşeğini kendi ahırına çeken, onu onbeş gün muhafaza ettiğini ileriye sürerek yedirdiği arpa ve samanın parasını isteyen Musa dayı kızlarından birini evlendirmiş, on beş bin lira başlık almış. Bu para ile yetmiş yaşma vardığına bakmadan otuz yaşında bir dul kadın almış. Biz yokken olmuş bu işler.

O yaz tatilinde yakın olan evlerinden bağırtılar işittik. Bir sabah erken saatteydi. Bağırtılardan sonra bizim avluda bir kadın ağlıyordu. Arkasından Musa dayının sesi duyuldu :

— Bağa bak, Garagulakoğlu, vir avradı.

Kerim efendinin babasına Karakulakoğlu derlermiş. Gündoğdu soyadını sonradan almış. Musa dayı ile alay ediyordu :

— Vimen!

— Sağa vir diyom.

— Elin gızmı zopa çekmek için mi aldın?

— Sen garışma evimin işiğe.

— Var git, davacı ol. Şinci arabayı goşdurup Hükûmat toktoruna mayene ettireceem. Eşşeğin yidiği dayak iz bırakmaz. Ama avrat gısmısının etleri çürür.

— Vir avradı diyom sağa imansız.

Köylüler, muhtar, yakın komşular toplanmıştı. Bu sırada kadın da çıktı ortaya ve bağırdı :

— Goca doğuz, beni ırgat diye mi aldın? Ben bubamın evinde zopa yimemişim. Sen kim oluyon çürük bostan!

— Hatça sağa para vidim.

— Bağa paar vireceğine bazarden iki eşşek alsay-

dın, onlar odun çekerdi sağa. Ama hesabettin bi eşşek bi avrattan daha masraflıdır he mi?

Herkes gülüyordu. Sonunda adam iyice gevşedi :

— Hatça, odun yok, tarla yok. Sen taze gadınsın. Otur evinde.

— Bağa bak, tüm millet şahit olsun, bağa bi el daha galdırırsan harman ederim seni. Günah benden gitti gayri, yeter oldu.

— Sen gel hele yavrım. Ben o garagulaktan davacıyım.

— Ne davası be adam, ben gaçtım onlara. Evin baskın yapıp da beni goynundan mı galdırdılar? İmansız sensin.

Bu olay hepimizi güldürdü.

Parası, köye yardımı arttıkça Kerim efendinin köydeki itbarı da artıyordu. Yakın komşular daha sık gelmeye başlamışlardı. Eskiden su için gelirlermiş. Kuyunun suyu tatlı ve içme suyu imiş. Hakikaten kasabadaki sulardan çok daha iyi idi. Sabahtan akşama kadar tulumba çalışıyor, bakracını, kovasını dolduran alıp gidiyordu.

Avluda, duvar kenarlarında çiçekler ve ömürlü yeşillikler vardı. Güneş için bir çardak yapmıştık. Havuzun suyu daima temizdi. Ahırın kapısı örülmüş, arka bahçeden bir kapı açılmıştı.

Bir gün toprak damın üstüne çıkarak ağaçların arasından görünen manzaraya bakmıştım. Mor dağlar, ovanın bir parçası, gümüş bir kemer gibi ovada akıp giden dere görünüyordu.

Bir gün yemekte :

— Baba, dedim.

— Di bakalım, dedi Kerim efendi. Dilinin altında birşeyler var.

— Baba, biz bu evi yıkalım.

— Ne didin, ne didin?

— Bu evi yıkalım dedim.

— Benim bubamdan kalan evi he mi?
— He.
— Vay başıma gelen! Evin sağa ne zararı var oğul?
— Dam başımıza ha çöktü ha çökecek. Bütün topraklar dökülüyor. Buraya tuğladan, iki katlı, kiremitli bir ev yaptırsan fena mı olur? Nasıl olsa kışın kasabadayız. Bir iki ay için karşıda, Veysel ağanın evinde barınırız. Yanaşma başının çaresine baksın.

Kerim efendi biraz tutuk bir insandı. Yeni girişimlerde bulunmak istemiyordu. Fakat bir kaç gün benim somutuk durmam karşısında bir gün :

— Eee oğul, eve ne zaman başlayacağız? diyiverdi.

KASABADA BİR bayındırlık mühendisi vardı. Belediyeye gidince ona da rastlamıştık. Yazlık iznini almış. Boşta bir adam. Onu köye çağırdık. Uygun bir plan yapıldı. Alt katta bir oturma odası, bir yemek odası, bir mutfak, bir tuvalet, ayrıca bir hamam. Aynı katta, arkada bir yiyecek ve tahıl deposu ve on, on beş baş sığır alacak bir ahır. Ahırın üstü baştan başa karo döşeli bir teras. Ev kısmının ikinci katında üç oda, bir koridor ve bir tuvalet. Ahırın üstüne açılan bir kapı ve pencereler ve ova tarafına bir balkon.

Veysel efendinin iki odasının arkasında geniş bir ahır vardı. Hayvanlar oraya taşındı, biz de iki odaya yerleştik.

Ev bir gün içinde yıkıldı. Yeri düzlendi, ufalanan kerpiçler kaldırıldı. Temel kazılmaya başlandı. İki gün içinde baraka da yapıldı, çimento, kum, kireç ve arkasından taşla tuğla taşındı. Haftasında temel atıldı ve duvarlar yükselmeye başladı.

O gün iki kurban kesilmiş ve bütün köye ev ev dağıtılmıştı. Arkasından bir de tatlı yapıldı.

Bundan sonra bize malzeme taşıyan küçük kamyonun alınmasını teklif ettim. Yola verilen para inşaa-

tın sonuna kadar yarı parasını geçecekti. Sonra kasabadaki mağazaya da şehirden gerekli eşya getiriliyordu. Bunlara da para veriyorduk. Nihayet bir yıl içinde kamyon parasını çıkartacaktı.

Kerim efendi :

— Sen benim evimi yıktın, şincik de ocağımı batıracaksın? diyordu.

Kimbilir, bu şakanın içinde bir de hakikat var mıydı? Fakat başıma dikiliyor ve yaptığım hesaplara bakıyordu. Okuyup yazması yoktu ama zeki bir insandı. İşlenmemiş olan zekâsı bazı yerlerde kendisini gösteriyordu. Sonra bana itimadı ve bundan daha çok sevgisi vardı. Bazen kahvede bile bunu söylüyordu :

— Biz köylü kısmısı bildiğimizden şaşmayız, dediğimizden dönmeyiz. Ama dünya bizim bildiğimiz gibi bir karara kalmıyor. Hep ireli gidiyor. Karasabanın yerini pulluk, kağnının yerini yaylı araba aldı. Hangimizin ayağında çarık var? Bubanız esker ocağından başka yerde postal gördü müydü? Hep çarık giyerdi. Şimdi tarlada, tezeklerin üstünde de kundura giyiyoz. Oğullarımız daha başka havada. Kızlarımız direniyorlar. Onlara hak vermemiz gerekiyor. Adam Angarada gonuşuyor, sesi havadan bize kadar geliyor, işte radyo.

Karakulağın Kerim işte böyle ileriye bakan ve çok iyi gören bir adamdı. Muhtar bir gün ona sataştı :

— Sen böyle değildin Karakulakoğlu, seni bu oğulluğun uyardı. Onun dediğine gidersin.

Kerim efendi :

— Murat benim gelirimi iki kat artırdı, dedi. Siz iyi bakın benim oğlana. Emeksizimdir o benim, ama hakikatlimdir.

Bende paraya karşı bir hırs belirmişti. Bunları düşünecek kadar küçük değildim, ama kısa bir zaman çektiğim korkunç sıkıntı bana bu duyguyu vermişti. Belki Kerim efendiye bile güvenemediğim için bana

harçlık olarak verdiği paraları birinin üstüne bir daha koyarak saklıyordum.

Bazı ufak tefek tamirler de yapıyor ve bundan biraz para da kazanıyordum. Kerim efendi benim paraya karşı hırsımı biliyor ve :

— Eferim, diyordu. Para didiğin güçtür. Ne kadar paran olursa o kadar güçlü olursun.

Okullar açılıncaya kadar yapının kaba kısmı bitti, sıvanıp camları takıldı ve kiremidi örtüldü. İçinin yapısı kışın da yapılacaktı. Benden sonra Kerim efendi de bu yeni ev için heveslenmişti.

Ben okula başladım. On üç yaşımı bitirmiştim ama daha iri ve güçlü gösteriyordum. Üzerimde zayıflık ve renksizlik kalmamıştı.

Yeni evin ahır kısmı daha evvel yapıldığı için inekler oraya getirildi, yanaşma için de orada bir bölme yapıldı.

Eh, atlı araba yerine kasabaya inen kamyon da olduktan sonra Kerim efendi kasabada durur mu? Yapıya öyle bir hevesle sarılmıştı ki, vaktinden evvel bitirip içine yerleşmek için can atıyordu.

Hafta tatillerinde gidip gördüğüm yapı uygun havalarda dış sıvası da sıvanarak tamamlanıyordu. Kerim efendi evinin çok güzel olmasını istediği için iç malzemenin en iyi kaliteden olmasına bakıyordu.

Kışın işçilik ucuz, bazı malzeme de yakınlardan elde edildiği ve taşıma derdi de kalmadığı için bina pek pahalıya çıkmıyordu. Kavaklılı hemşeriler sık sık yapıyı geziyorlardı. İçlerinde zengin olanlar da vardı, fakat hiçbir zaman eskiyi bozmak istemiyorlardı. Odalara soba bacası bırakılmıştı. Yalnız salonda bir şömine vardı. Bu köylerdeki ocakların modern bir şekli idi. İçerisi ateş tuğlalarıyla döşenmiş, ön cephesine fayans kaplanmıştı. Bu ısıtmaktan çok süs olarak yapılmıştı.

Üzeri boydan boya teras ve karo döşeli olan geniş

ahır çok aydınlık ve sağlık kurallarına uygun olarak yapılmıştı.

Benim de aklım bu evde kalmakla beraber dersleri hiç geri bırakmıyor ve mağazanın üzerindeki odada çalışıyordum.

Bahara çıktığımız zaman on dört yaşımdaydım. Yedinci sınıf bitiyordu. Ama benim daha ileri sınıflara ait kitaplarım olduğu gibi teknik bilgilerimi arttırmak için de kitaplar alıyordum. Ekip biçmenin, meyveciliğin, arıcılığın, hayvan yetiştirmenin bilgisini topluyor. köye gittikçe uygulamalara da yer veriyordum.

Böylece ben bilgili bir çiftçi olmaya çalışırken, diğer taraftan ev de kısa zamanda ortaya çıktı. Kerim efendi kurbanlar kesti, eve yeni eşya aldı, bu evle birlikte adamcağızın hayatı tamamiyle değişti.

Artık ne o, ne de Zilhana erkenden kalkıp soluğu yanaşmanın yanında alarak tımara veya süt sağmaya girişiyordu. Hayır, onlar bambaşka olmuşlardı. Kerim ağa, Kerim efendi, Karakulağın Kerim, artık Kerim beydi. Artık Zilhana yoktu, Zeliha hanım vardı. Zeliha hanım köyün sınırlarından çıkmış, bir iki defa Ankara'ya kadar gitmiş, büyük binaları, değişik şehirleri. şehirli kadınları görmüştü.

Böyle gezilerden bir dönüşünde saçları kesik ve permanantlıydı. Ayağında topuklu, zarif ayakkabılar vardı. Artık anteri, goynek giymiyordu. Kombinezonu vardı. Eteklik ve bulûz günlük kıyafetiydi. Evin içinde bile yüksek ökçeli terlikleri vardı.

Kerim bey onun için bana :

— Biz garılarımızı çiftlik hayvanı gibi harcadık durduk oğul, diyordu. Şu levend gibi garıya bak. Kötü çullara bürü, sal tarlaya. Allah razı değil, emme ben ondan geçtim, kendi malımızı telef ederiz, sonra elin avradına bakar havaslanırız. Eee, canım suyu bardağa koyarsan içesin gelir, emme çamura dökersen ayağını aşırır geçersin.

Zilha hanım kıyafetinin değişmesiyle beraber incelmişti de. Dilini de sakınıyor, tatlı konuşmak, sesiyle de kendisini beğendirmek istiyordu. Öteden beri konuştuğu akranları vardı. Kimi zengin karısı olmuştu, kimi fakir. Ama Zilha onları ayırmıyordu.

— Biliyorum, diyordu. Ahlâkınız bozulur diye kocalarınız sizi bana yollamak istemiyor. Günahları boyunlarına olsun. Kendileri içki içmesini, kumar oynamasını, kasabalara gidip kötü avratlarla oynaşmasını bilirler. Allah bin defa razı olsun, kocam şehirli bir oğlanı evlât edindi, o da bizi yaşadığımız kötü hayattan kurtardı. Erkekler ağa, bizler ırgat, öyle mi? Geçmiş artık o devirler. Bizim de yaşamaya hakkımız var.

Evde hizmet eden yeni gelin bir Fatma vardı. Yoksuldu. Dayı evinde dayı tarlasında bir ırgattı zavallı. Bir de Mustafa'sı vardı. O da köyün yoksulu. Fatma tarlada çapa yapar, doğrulur doğrulur, elini beline dayayıp ovalara bakarmış. Mustafa da tarlada tezekler kadar yanık bir erkek.

Nasıl olmuşsa bir gün anlaşmışlar. Kaçmışlar. Ama ikisi de namuslu insanlar. Kızı satmak isteyen dayı davacı olmuş ama kız : «Mustafa beni kaçırmadı. Beni istedi, dayım satmaya kalktı. Ben Mustafa'dan hoşnudum». Sonunda dayının davası düşmüş, bunlar evlenmişler kasabada, ama köydeki yarısı çökük kerpiç eve kadar yürümüşler. İlk geceleri aç geçmiş. Kerim bey haber almış bu olanları, varmış kahvede ileri geri söylenmiş :

— İki garibe neye kötü gözle bakarsınız, neye iş vermezsiniz? Dayısı öksüz, yetim kızdan başlık parası alamadı diye mi? Yazıklar olsun size.

Bulmuş Mustafa'yı, eski Veysel beyin evinde bir iki gün alakoymuş, sonra yeni eve almış. Ben yeni evde gördüm onları. Fatma genç irisi bir kızdı. Yirmisine gelmişti. Mustafa da dayanıklı bir erkek. Fatma gündüzleri Zilhana ile beraber yemeklere bakıyor, sonra

Zilha hanım, kıyafetinin değişmesiyle beraber incelmişti de.

evin içindeki işleri görüyor. Akşam yemeğinden sonra da karı koca mutfağın yanındaki küçük odada kalıyorlar.

Fatma için, Mustafa için gün doğdu demektir. Döşeğin en rahatı, yemeğin en bolu ve lezzetlisi onlarda, Mustafa'nın bir kat yabanlık elbisesi ve kundurası var. Günaşırı traş olan, saçlarını dikkatle tarayan bir yeni evli erkek. Fatma da Zilha hanımın bir örneği, onun gibi etek bulûz giyiyor, Kerim beyden ve benden kaçmıyor.

Zilha hanım yine çalışıyor ama Kerim bey işi biraz beyliğe vurmuş. Ben ortanın son sınıfına geçer geçmez köye dönünce Kerim beyi kendi keyfine bırakmadım. Daha ilk günlerden kapılarını vurmaya başladım:

— Baba, haydi kalk. Zilha hanımı rahat bırak artık.

İçeriden bağırıyordu :

— Töbe olsun uyuyordum be oğlum. Ben kim oynaşma kim?

— Sen yatma öyle. Varalım tarlalara kadar gidelim.

Bunu âdet ettirdim. Erkenden kalkıyor ve tarlalara kadar bir yürüyüş yapıyor, hayvanların otlağa yayılmalarını, fidanlıkları, sebze bostanlarını seyrediyorduk.

İki yüzden fazla koyun, aralarında buzağılar çayırlara doğru akarken onları seyretmek çok zevkli oluyordu. Kerim efendi bakımı güç olur korkusuyla hayvanları arttırmaktan daima çekinmişti. Az iş ve temiz iş, derdi. Ama şimdi çok iş, çok kazanç diyordu.

Ben sürülerin ortasına giriyor, hayvanları bir bir gözden geçiriyor ve iyi tımarlanmamış olan bir hayvan için yanaşmalara darılıyordum.

İki yüz elli dönüm tarlalarda yer yer çardaklar vardı. Çalışanlar bunların altında dinlenebiliyorlardı. O sene bostandaki kuyulardan sulanan sebzeler için ben

yaz kış suyu eksilmeyen ve ovaya doğru akıp giden bir kaynağın önüne set yaptırmıştım. Su göllenip yükselince yandan açtığımız bir arktan bostana doğru salma su akmaya başladı. Arkın boyunca kavaklar diktik.

Ben, Kerim beye çalışanların da rahatını düşünmesini daima ileri sürerdim. Bu yüzden çalışanların hepsi istekle çalışıyorlardı. Bütün yenilikleri ortaya çıkartan bendim.

Köyün dedikodusundan çekindiği için Kerim bey çokluk kahveye uğramıyordu. Onu her hafta kahveye ve bu arada cami dedikleri kerpiçten yapılmış dört duvar içinde cuma namazı kılmaya zorlayan bendim.

Kahvede konuşmalar olurken ihtiyarlar arasında eskiye bağlılıklarıyla tanınmış olanlarla bazen çekişiyordum. Bana soruyorlardı :

— Eee, delikanlı, Kerim beyin emrinde çalışan traktörün şüferine bu fakir köy halkının aylık vermesi doğru mu?

Şaşıyordum bu işe :

— Amca, traktörün yarı parasını veren babalığımdır. Traktör sizlerin tarlalarında çalışırken elbette şoförün gündeliğini verecek olan sizsiniz. Kerim beyin kimsenin parasına ihtiyacı yoktur. Allah ona daha fazlasını verecek, çünkü sizler çalışmıyorsunuz. Hayvanlarınızın artmasından korkuyor, bir inek fazla olsa hemen pazara yolluyorsunuz. Siz yeni olan herşeyi kötülüyorsunuz. Herşeyi devletten bekliyorsunuz. İşte bu yüzden bütün delikanlılar kaçıp gidiyor. Onlara hak vermiyorsunuz.

— Eee, böyle dirsin emme, sen de köylünün köye okul yapmasına karşı durdun.

— Geçen yıl vardan yoktan kaç para topladınız? Traktör derince sürünce tarlalarınız bir kat daha ürün verdi. Ne duruyorsunuz, şimdi daha çok paranız var, yaptırsanıza okulunuzu?

Muhtar artık beni köyün sözü dinlenir kişileri ara-

sında sayıyordu. Biliyordu ki, bir işe beni razı ederlerse Kerim bey hiç itiraz etmez.

— Doğru dedin, diyordu. Ben de bunu konuştum ama «Biz yaptıracakdık da Kerim beyin evlâtlığı engel oldu» diye yanaşmadılar. Veteriner getirttin, bütün hayvanlar aşılandı, ölen olmadı. Bizim köylü böyledir işte. Boz eşeğin kuyruğu gibi, ne uzar ne kısalır.

Bir yıl içinde ev için harcanan para çıkarılmıştı. Beni en fazla yadırgayan Hoca Salim efendi :

— Murad bey, dedi. İnsan kısmı dünyaya çıplak gelir, çıplak gider. Kefenlerin cebi yoktur ki parayı ahrete götürsünler. Senin babalığın dünyadaki mekânını kurdu. Ama mescide başını çevirmek aklına gelmedi.

— Salim efendi, dedim. Bu köyde babalığımdan zengin kimseler var. Bu güne kadar el birliği ile bir mescit yaptıramamışlar. Muhtarın söylediğine göre mescit isteriz diye hükûmete müracaat edilmiş. Bir insan namaz kılacağı zaman seccadesini kendisi yayar. Beni cuma namazına gelmiyor diye ortalığa yayıyorsun. Ben on iki yaşımda Kerim beye evlât olup evine girdim. Zilhana kötü kadın olmuş gibi «Din iman kalmadı» diye bağıranlar oldu. Ben bu kadar dedikoducu insanların içinde yaşamaktan ümidimi kestim.

BEN KÖYDEKİ yaşlılara hakaret etmişim. Bunu Kerim beye söylemişler. Çok cahil insanlardı. Ama köyde bizim işlerimizde çok çalışan vardı. Bunlar hayli güçlü bir toplam tutuyorlardı.

Kerim bey terasta oturuyor, akşamın garipliğine karşı kahvesini içerken bana dert yanıyordu :

— Sen aldırma onlara. Onlar ölü soyucular, eşek hırsızlarıdır. Dayalı döşeli evde on parça halı vardı? Hangisi aldı bunları, nasıl paylaştılar? Muhtar o muhtar, ihtiyarlar o zamanki ihtiyarlar. Sonra müslüman geçinirler. Mustafa ile Fatma'yı barındırdım diye bana da düşman oldular. İki gencin birbirini sevmesi, iste-

mesi bir günahmış. İt ürür kervan yürür oğlum. Gayri onların dişleri bize geçmez. Gıcırdatıp dursunlar.

Köylünün parasıyla yapılmış bu koca ev ve kasabadaki mağaza da köylünün parasıyla yapılmışmış. Bunu kahvede, nahiye müdürünün yanında söylemişlerdi. O zaman Kerim bey :

— Allah hepinizi bildiği gibi yapsın ölü soyucular, diye bağırdı. Buğdayını, yağını arabaya getirip parasını oracıkta alan siz değil misiniz? Heybenizi omuzunuza vurup dört saatte kasabaya gitmek daha mı iyi idi? Varın bundan sonra malınızı kendiniz satın. Benden yardım beklemeyin.

Adam bunları söylerken tekrar hırslanıyordu. Terasta sigarasını içerken başını sallıyordu :

— Murat, oğlum. İnsanlar sivrildi mi bunların gözüne batar. Perşembepazarı'ndaki nalbur mağazasının sahibi hemşerimizin beni her görüşte yüreği oynar, bir şey isteyecek diye korkardı. Delikanlıların bu köyden kaçmakta hakları varmış. Eh ben, köyümdür, baba ocağıdır diye geldim. Varıp oralarda iş tutmak varmış. Ama bilemedik. Buralara yerleştik.

Daha kahvedeki çekişmenin ertesi günü köy bir karışmıştı. Kamyon hiç birinin yağını, yumurtasını almamıştı. Eşekle veya yaya gidenler sefil olmuş, malları çarçur olmuş, yarı fiatına bırakıp dönmüşlerdi. Bu beş altı sefer böyle olunca hatalarını düzelteceklerine işi zorbalığa dökmeye kalktılar. Fakat bu da sökmedi.

Traktör, yol üstünde beş altı yere konan pompalı gaz lâmbasının aydınlattığı tarlaları gece sürüyordu. Şoför bundan çok memnundu. Sabahleyin de kamyonu alıp bir gün evvelden toplanan yiyecek ve sebzeleri kasabaya götürüyordu.

Kerim beyin aleyhine toplantılar devam ediyordu. Araya girenlere babalığım çok sert cevaplar veriyordu:

— Hazıra alıştılar. Hepsi paralarının üstüne gurk

tavuk gibi çöküyorlar. Ben kimin ne kadar mal sahibi olduğunu biliyorum.

Öteyandan el altından Kerim beyin evine sokulanlar vardı. İsteklerinin sonu gelmiyordu. Çünkü adamcağız akla gelen herşeyi evinde bulundurmak istiyor, iğneden sürmeye kadar alıp getiriyordu.

Babalığım bir çok işi bana bırakmıştı. Terasta ovaya karşı otururken bazen acı konuşuyordu :

— Murat, oğlum. Benim yaşım çok ilerledi. Babam benim kadar yaşamadı. Biz hiç elli beşi bulmayız. Benim ardımdan seni rahat komaz bu Kavaklılar. Sen bana bakma, onlarla iyi geçinmeye bak.

Kerim bey dargındı köylüsüyle. Toplantılara ben gidiyordum. Yağlarını, yumurtalarını, başka mahsullerini kamyonla taşımalarına izin verdim, ama bunları kendileri, istedikleri yere satacaklardı. Bunun için de içlerinden biri her seferinde bulunacak ve o sorumlu olacaktı.

Her kiloda beş on lira zararları olduğunu görünce daha başka şehirlere mal gönderen mağazaya satmak için uğraştılar. Bu satış da fatura karşılığı yapılmaya başladı. Bundan sonra da işler bozulur diye dedikodu yapan olmadı ama Kerim efendiyi kıskanmanın da ardı arkası kesilmiyordu.

Eylül başlarında cevizlerin sopalanmasında ben de bulundum. Bu işi çok seviyordum. Cevizlerin yeşil kabukları çatlayıp içlerinden cevizlerin dökülmeye başladığı kıvamda sopalarla ağaçlara çıkıyor ve dallara vuruyorlardı. Yağmur gibi inen cevizlerin çimenlerin üzerinde tertemiz iç kabuklarıyla görünmeleri çok hoşuma gidiyordu.

Cevizler sopalanacağı zaman biz çocuklara haber yolluyorduk. Bazen genç kızlar da yardıma geliyordu. Bunlara belli bir para veriliyor, cevizler eve taşınarak ahırların üstündeki terasta güneşe seriliyordu.

Bir aralık yeni yapılan evde damüstü olmadığını

söyleyip bıyık altından gülen yaşlı köylüler, belki bütün köyün bulgurunu, cevizini ve pekmezinden yapacağı pestili kurutacak kadar geniş olan bu terasa şaşıyorlardı.

Yeni evde benim en fazla beğendiğim şey su şebekesiydi. Çatıda büyük bir su deposu yapılmıştı. Tulumbanın suyu her gün çekilerek depo dolduruluyordu. Bu basınçlı su ile, ayda yılda bir yıkanan Kerim bey, bazen haftada üç defa duş yapıyordu.

Sonra, ayrıca musluklarda ve mutfakta sıcak su vardı. Radyonun sesi çocukları ve genç kızları evin yakınlarına çekiyordu. Zilha hanım bunlara karşı daima yumuşak ve güler yüzlüydü. Eve kavga için, şikâyet için gelenler bile bahçede, çardağın altında beklerken kendilerine bir kahve veriliyordu. Orada çiçekleri seyrederken içtikleri kahve onların sinirlerinde de bir yumuşaklık yapıyordu.

Kerim bey ne kadar arası açık olursa olsun, evine gelen köylülerden herkesi, hiçbir ayırım yapmadan güler yüzle karşılıyordu. Daima eliyle selâm verir ve güler yüzle :

— Hoş geldin, seni bekletdimse bağışla, derdi.

Arkasında artık muhakkak beyaz ve tertemiz bir gömlek, ayağında ütülü pantalon bulunurdu. En az iki günde bir traş olduğu için yüzü de daima temizdi. Kendisine bir teklif yapıldığı zaman hemen karşı durmuyor, baştan reddetmiyor, yumuşak, öfkesiz ve sinirsiz :

— Hele bir anlat bakalım, diyordu.

Eğer köydeysem karar vereceği zaman beni çağırıyordu.

— Bak oğlum, Murat bey, ben mallarımızın bekçisiyim. Benden sonra ne varsa analığınla sana kalacak. Bubam bir iş yapacağı zaman bana da danışırdı. Ben de sana danışıyorum. Bak köylümüz gelmiş, bizden yardım istiyor, ne dersin?

Cami işi için de hoca ile muhtar gelmişlerdi. Ke-

rim bey önayak olursa bu işe köylüler de katılacaktı. Kerim bey bir zaman susup bana bıraktı işi. Sonra ben he dersem kendisinin de kabul edeceğini söyledi.

Adamcağız benim kendisinden sonra bu köylü ile yalnız kaldığım zaman dırıltısız geçinmemi şimdiden sağlamak istiyordu.

Cami dedikleri mescidin biraz daha geniş tutulmasını ve yanında bir hoca odası ile köye gelecek konuklar için dört beş kişinin barınacağı bir konuk odasının yapılmasını, ayrıca abdest almak için musluklar bulunmasını ileriye sürdüm.

Bunun için, evi yapan bayındırlık mühendisine gittik, ona plan yaptırdık. Bir de muhtar odası ilâvesiyle plan tamamlandı. İnşaata da hemen başlandı. Bu defa köylülerden paralı olanlar katkıda bulunuyorlardı. Fakir tanınmış olanlar bedenen çalışmak istiyorlardı.

Beton kısımların hazırlanıp dökülmesi için ben de telâş ediyordum. Kolonlar yapıldı, lentolar atıldı, hayli geniş olan dam döküldü. Uygun havalarda bölme araları tuğla ile örülecekti.

Bu arada okullar açılacağı için ben köyden ayrıldım. Ortaokulun son sınıfındaydım ve delikanlılık çağına erişmiş bulunuyordum.

Bu arada, bir yıldan beri köyden ayrılanlardan beş altı aile geri dönmüşlerdi. Bir konuşma sırasında bunlardan birkaçı :

— Makine almışsınız, diyorlardı. Toprak insanı bezdiriyor. Makine bir haftalık işi yarım günde başarıp atıyor. Böyle olduktan sonra...

Evet, böyle olduktan sonra büyük şehrin kahrını neye çekeceklerdi? Oğulları varsın oralarda çalışsınlardı.

Hafta tatillerinde köye gittikçe kahvedeki toplantılara katılıyordum. Bir defasında Perşembepazarı'ndaki nalbur mağazasının sahibi olan hemşerilerinden gelen mektup okundu. Değil para yollamak, kendisini ra-

hatsız ettiklerinden şikâyet ediyordu. Yardım için borcu olmadığını söylüyordu.

Kerim bey•:

— Beş parmak bir olmaz, diyordu. Hemşerilerim, ne zaman Perşembepazarı'na vardımsa para isteyecek diye surat asardı. Kapısında beş altı ırgat çalıştırır, kâtip tutar, işçi tutar, gelgelelim köyüne bir yardımı olmaz. Bir mal almaya vardın mı senden iyisi yok. Ben gurbette misafiri oldum, yol bilmem, iz bilmem. Emme bir kahvesini içmişlerden değilim.

Kavaklıda kışlar çok güçlü oluyordu. Yollar örtülüyor, köyden köye, köyden kasabaya bağlantı kesiliyordu. İşte böyle çağlarda Kerim beyin değeri anlaşılıyordu. Evvelce azığını düşünmeyenler, hazırlıklı bulunmayanlar değil yalnız yiyecek, tütün, kibrit, iğne, tire, gaz gibi şeyler de istiyorlardı. Kerim bey el açanı eli boş döndürmek istemiycrdu. Parasını soranlara :

— Ben komşuyum, satıcı değilim, diyordu.

Yaman bir kış geçirdik. Baharda da imtihanlarla mağazanın işleriyle uğraştım. Hazirana kadar köye gitmedim. Nihayet ortaokul iyi derece ile bitmişti. Benim talihime, okulun lise kısmı da açıldı. Bu olmasaydı şehirde bir oda tutmak zorunda kalacaktım.

Ben köye gittiğim zaman da manzara hayli değişmişti. Köy daha fazla yeşillenmişti. Yeni fidanlarda çiçeklenenler, hatta meyve bağlayanlar vardı. Bostan bütün köyü doyuracak kadar sebze veriyordu. Oradan sebze almak isteyen köylü ya sulama işine, ya çapaya yardım ediyor ve sonra :

— E bana müsaade gayri, diyordu.

Bostana bakan da :

— Emeğin geçti, diyordu. Ne keseyim sana?

Taze soğan, biber, kabak, ıspanak, fasulye gibı mevsimine göre yetişmiş sebzelerden veriliyordu.

Kerim bey bunun için :

— Pazara götürmeye değmez, diyordu. Onlar da yisin, biz de yiriz.

Yavaş yavaş köye karşı Kerim beyin eli gittikçe açılıyordu. Eh, artık iyiden iyiye zengindi. Aylık geliri, bütün yıl kazandığı bölünürse, yetmiş, seksen bin liraya geliyordu. Bütün masrafı, ırgatlarının aylığı, hayvanların bakımı ve yemi de içinde yirmi bin lirayı bulmuyordu.

Fazla olarak onun işlerinde beş altı aile sebepleniyordu. Bankadaki parası milyonu çoktan aşmıştı. Bir o kadar da mağazada sermaye ve döner para vardı. Ayrıca hayvan, tarla, ağaç, cevizlik, kovan olarak ve evi de hesaplanırsa Kerim bey, artık beş milyonluk bir adamdı.

LİSENİN İKİNCİ sınıfında ve on yedi yaşımdaydım.

Bir gece şoför İhsan kasabaya geldi. Beni uyandırdı. Babalığım çok ağır hasta imiş.

Köye vardığımız zaman sabah yakındı. Hoca gelmişti. Muhtar oradaydı. Başı örtülü olan Zilha hanım kuran okuyordu.

Benim gidişimden hemen beş on dakika sonra Kerim bey gözlerini hayata yumdu. Zavallı adam bana evvelce anlattığı gibi elli beş yaşını bulmamıştı. Birden fenalaşmıştı. Benim başımı okşayacak kadar güç buldu kendisinde :

— Emeksizim, dedi. Öz evlâdım olsaydın bu kadar hayrını görmezdim, bu kadar sevmezdim seni. Allah senden kat be kat razı olsun. Analığını koru, onu incitme oğlum. Köyü de büsbütün bırakma. Ben bu evde en mutlu günlerimi yaşadım. Hemşerilerimize yardım et oğul.

Yatağından kaldırıp getirdiğim hekim hiçbir şey yapamadı. Adamcağızın ellerimdeki nabzı yavaş yavaş

Adamcağızın ellerindeki nabzı yavaş yavaş durdu.

durdu. Bana öyle geliyor ki, hiç ıstırap çekmedi. Çünkü o günahkâr bir insan değildi.

Muhtarla hocaya karşı da son bir öğüt daha vermişti :

— Hemşerilerim, iyiliklerimiz de, kötülüklerimizde ardımızda kalır. Köycek iyi geçininiz, birbirinizi kırmayınız, kimsenin malında gözünüz olmasın. Murad'ı da gözetiniz. O bana olduğu kadar size de yararlı olacaktır.

Zilha hanım çok ağladı erkeğinin arkasından. Çünkü adamcağız son zamanlarında tam bir İstanbul'lu erkek gibi karısının haklarını tanımış, onu kıymetlendirmiş, onu köyde örnek bir kadın yapmıştı.

Kerim beyin cenazesine kasabadan gelenler de oldu. Hepsini ağırladık, bu acıklı törende bütün köy bulundu. O gece için tatlı yapıp komşu köylere kadar dağıttık.

Bir zaman için evin üzerine bir karabulut gibi yas çöktü. Zilha hanım durmadan ağladı, yemedi, içmedi, başını yastıktan kaldıramadığı günler oldu. Sonra inanılmaz bir anlayışla bana :

— Bir hafta oldu Murat, dedi. Havalar düzgün, sen okulundan kalma, sabah git, akşam gel.

Ben de buna mecburdum. Geceleri çalışırken oda kapısını açıp açıp bakıyor, kadıncağızı matem içinde görüyordum. Hemen her akşam Kur'an okuyordu. Tatil günlerinde köyün yakınında olan mezarlığa beraber gidiyorduk. Orada da okuyordu.

Okul bitti, hasat zamanıydı. Mahsulün kaldırılmasına, satılmasına, kışlığın ayrılmasına çalıştık. Eskiden hiç bir işe karışmayan Zilha hanım şimdi herşeyi hesap ediyor, soruyor, kendi fikrini ortaya koyuyordu.

Kasabada mal tesbiti yaptırdım. Veraset ilâmı aldık. Ne varsa yarı yarıya hissedardık. Yalnız Zilha hanımın evde daha fazla hakkı bulunuyordu. Bu arada babasından kalan kerpiç evin de tamirini ben istedim.

Gündüzleri nenin olup bittiğini pek bilemiyordum. Çünkü daima dışarıda, tarlalarda, bostanda veya kasabada mağazada bulunuyordum.

Bütün iyi niyetime karşılık, o en fazla üzgün olduğumuz anlarda bile Kavaklı köyünde bana karşı hoşnutsuzluk başlamıştı. Yaşlı başlı adamlar kendi düşüncelerini başkalarının dedikodusuymuş gibi bana getiriyorlardı.

Teselli için, avutmak için geldiklerini söyleyen kadınlar analığım ile benim aramı açmak istiyorlardı. Benim ne hakkım vardı, kalkıp gelip de Kerim efendinin mallarına konmaya? Sonra ben yetişmiş bir delikanlıydım. Evlât ettim demekle insan evlât mı olurdu? Bir evin içinde daha taze sayılan bir kadınla yalnız kalmam en büyük günah değil miydi?

Bu gibi sözlerle Zilha hanımın sinirlerini bozdukları gibi kendilerince doğru olan bu fikirleri bana da duyurmaya çalışıyorlardı.

Ben köye gelmemeliymişim. Kasabadaki mağaza bana yetermiş. Köydeki mallar köyün hakkı imiş. Bunlar ancak Zilhana'dan sorulurmuş.

Bana artık kötü insan gözüyle bakıyorlardı. Sanki onların mallarını ellerinden almıştım, sanki köye bir leke sürmüştüm.

Eğer ürkek, sessiz, çelimsiz bir delikanlı olsaydım beni köye ayak basmaktan alakoyarlardı. Fakat köyde diş geçirecek, gücüne güvenen kimse yoktu. Askerden yeni dönenler veya köyü bir dolaşmaya gelenler ihtiyarlara hak vermiyorlardı.

O yaz tatili bana zehir oldu.

Muhtar beni kahveye çağırarak öğretmenin yanında köyün kararını söyledi :

— Murat efendi, gayri bubalığın öldü. Sen sağlığında onu da kendi yoluna çektin. Bu kadarı yeter gayri. Sen Kavaklı'ya gelme.

Fena halde canım sıkılmıştı.

— Mescidi yaptırırken, muhtar odasını, konuk odasını, imam odasını yaptırırken iyi idik, dedim.

Muhtar kaşlarını çatıp :

— Yeter gayri, dedi. Köycek böyle istiyoruz.

Sinirlerim bozuluyordu.

— Bana bak, dedim. Bu memleketin her yanı birdir. Evinin içinden, tarlandan gayri senin sözün bir yere geçmez. Bundan sonra ne sebzeden, ne tahıldan birşey alamayacaksınız, ben de sizin mallarınızı kamyonla göndermeyeceğim.

Muhtar bana :

— Biz işimizi Zilha hanımla görürüz, dedi.

— Zilha hanım benim analığım, dedim. Onu rahatsız etmeyeceksiniz. Bunu kafanıza koyun. Siz hepiniz nankör insanlarsınız.

— Hele görüşürüz.

— Bu yolda ölmek var, dönmek yok muhtar. Ben sizin İstanbul'a gidip zengin olup para ile karnını şişiren hemşerilerinizden değilim. Gözünüzü açın, bizim işlerimizde çalışanların ekmeğine de mani olmayın.

Ben kahveden çıkarken arkamdan homurdanıyorlardı.

Okulu bırakamadığım için kasabaya döndüm. Diğer taraftan Zilha hanıma da gelen muhtar, yaşayışının dine, adetlere aykırı olduğunu söylemiş.

Kadıncağız :

— Öleceği sıra değilmiş Murat, diyordu. Sen genç bir adamsın. Bunlar köyde yaşatmazlar seni.

— Babalığım ölürken seni bana emanet etti, dedim. Bunlar senin parana, malına bakıp bir kocaya vermeye de kalkıyorlar.

— Allah kısmet etmesin.

— Orasını bilmem anam. Ben bu boz eşek hırsızlarına, bu yağmacılara pabuç bırakmam. Sen de bırakmayacaksın. Burada bizden ekmek yiyen adamlarımız var. Onlar bizi bırakmazlar.

Zaman zaman, benim köye geldiğim sıralarda kahvede toplanıp bağrışıyor, misafir delikanlıları benim üzerime yürütmeye çalışıyorlardı. Halbuki ben, Kerim efendinin evlâtlığı, bir lise öğrencisiydim.

Zilha hanım benim sözümü geçirmek için bütün işlerde benim fikrimin alınmasını istiyordu. Köye geldikçe bağlara, tarlalara gidiyor, bostanlara bakıyor, ağılları dolaşıyordum.

Benim adım bütün bizimle çalışanlar tarafından «Murat ağa» diye anılıyordu. Köylü ile araları açılmış, topraksız, malsız on kadar aile vardı. Bunlar bizden ayrılırlarsa işsiz kalırlardı. Karıştıkları için köylülere kızıyorlardı. Hattâ onları tehdit ettiklerini işitiyordum. Onlar da :

— Ekmeğimizi virin, sizinle işleyelim, diyorlardı.

Traktöre bile el koymuşlardı. Bunun için ben komşu köyden bir traktör getirterek işimi görmüştüm. Harman makinesi de bir iki gün içinde ekin meselesini halletmişti.

Muhtara Şaban'la haber yolladım. Acele ekinleri biçtirip harmanını yapmalarını istedim.

Şaban bunu kahvede söylemiş ve muhtar da :

— Köyümüzün işini dinsiz, imansızlardan mı öğreneceğiz, demiş.

Aradan ancak bir hafta geçmişti ki, bir gece yarısı korkunç gök gürültüleriyle uyandık. Arkasından korkunç bir yağmur başladı. Öyle bir yağmur ki, evi denizin içinde bir gemiye benzetiyorduk. Zilha hanım arkasına birşey almış, pek alışık olmadığı böyle iki katlı bir yapının fırtınaya dayanıp dayanmayacağını soruyordu.

Fırtınanın dehşetinden, rüzgârın şiddetinden kulakları sağır eden gürültüler oluyordu. Çoğu zaman geniş ahırlarında beslenen inekler de zaman zaman bağırıyorlardı.

Ahırlarda yatan iki yanaşma ışıkları yakıp hayvanları teskine çalışıyorlardı. Zilha'na bana :

— Dört beş yılda bir böyle fırtına olur, dedi. Bubam hep söylerdi. Kerim ağam da bilirdi bunu. Sen geldiğin çağda, dört yıl evvelisi bir fırtına daha olmuştu.

— Evet, dedim. İşte ben bunu hesapladım da harmanı yapmaları için Şaban'la haber yolladım.

Kadın içini çekerek :

— Oh ossun! dedi.

Yağmur gittikçe işi azıtıyordu. Gök gürültüleri kesilmiş, şimşekler uzaklarda pır pır çakıyorlardı.

Pencereden baktığımız zaman bahçenin sapsarı bir su ile dolduğunu ve köyden doğru sellerin aktığını gördük. Zilha hanım :

— Gayri aç kalacaklar, dedi.

— Öyle olacak, dedim.

Kadın ancak iki defa Ankara'ya kadar gittiği halde bir kaç yıl içinde tamamiyle uyanmış, bayağı şehirli bir kadın olmuştu.

O köyde örnek bir kadındı. Ama onu görenler de yavaş yavaş şalvarı bırakmış, topuklu ayakkabılar, ince çoraplar tedarik etmişlerdi. Hattâ bunların çoğu kamyona sipariş verilmişti.

Saçlarının döküldüğü bahanesiyle saçlarını kestiren genç kızlar, evlerinde bulûz ve eteklikle dolaşan genç kadınlar çoktu. Kocaları bundan memnun oluyorlardı. Çünkü o zamana kadar eşlerinin vücut güzelliği kaba giysiler altında örtülüp gitmişti.

Daha kırkına gelmemiş olan analığım uzaktan uzağa gürültüler, köyden bağırmalar birbiri ardı sıra gelmeye başlayınca tamamiyle giyindi. Sabahı beklemeye başladık.

FIRTINA VE KORKUNÇ yağmur beş altı saat devam etmiş, güneşin doğuşu ile birlikte tam bir yaz günü kendisini göstermişti. Bir çok ceviz ağacının dal-

ları kırılmış, meyveleri yerlere serilmişti. Birkaç kavak da rüzgâra dayanamamışlardı. Fakat en korkunç olanı köyün hali idi. Beklenmedik bu yağmur toprak damların çoğunu çökertmiş, çoluk çocuk enkaz altında kalmış, köşelere sığınmışlardı.

Zilha hanımın babasından kalan evin yapısı da betondu ve çatısı kiremitle örtülüydü. Buraya bir kaç komşu sığındığı gibi cami de üst üste insanlarla dolmuştu.

Bir ciple köyleri dolaşmaya çıkan nahiye müdürü, birdenbire kızan güneşin altında yıkıntılar arasında eşyasını arayan kadınlı erkekli felâketzedelere uzaktan baktıktan sonra bize gelmişti. Bir iki defa görüştüğümüz Azmi bey biraz sert konuşuyordu :

— Köyün bütün nimetlerinden faydalandığınız halde ekinin vaktinde kaldırılmaşına neye engel oldunuz? Bu talihsiz insanların bir yıllık emeği boşa gittiği gibi bütün yıl da sefalet ve açlık çekecekler.

Nahiye müdürünün yanında bir de jandarma vardı. Ayakta duruyor ve konuşmaya kulak misafiri oluyordu.

Nahiye müdürünün bu ağır sözlerine karşı sinirlendim :

— Allah'ın başlarına ceza olarak verdikleri bu felâketten faydalanıp beni buralardan sürdürmek istiyorlar öyle mi müdür bey, dedim. Bu memleketin her karış toprağı vatandır. Ben yasalara uygun olarak burada, babalığımdan bana intikal eden evde oturuyorum. Sizin gibi devleti temsil eden genç ve çalışkan bir memurun bu eşek hırsızları, ölü soyucularının lâflarına uyarak beni azarlamanıza ne kadar esef etsem azdır.

İşin kavgaya dönüşeceğini anlayan Zilha hanım, başını örterek alt katta misafir için ayrılan salona gelmişti.

Nahiye müdürü köye gelmişti.

— Sen yüreğini tüketme oğul, dedi. Ben bilirim o densizlere yapacağımı.

Sonra şoföre seslendi :

— Şaban efendi, git o muhtarı getir buraya.

Sonra kendisini baştan aşağıya süzen nahiye müdürüne :

— Müdür bey, dedi. Benim erkeğim Kerim efendi yarı parasını ödediği traktörü köye bıraktı. Bir hafta önceydi, biz komşu köyden harman makinesi alarak ekinimizi kaldırmıştık. Dört beş yılda bir böyle bir kasırga olur. Bunu bu köydekiler hep bilirler. Köylünün kendisini istememesine aldırmadan oğlum Murat şoförle köye, kahveye haber yolladı. Ekinlerini kaldırsınlar, diye. Muhtar ona şu cevabı verdi: «Köyümüzün işini, dinsiz imansızlardan mı öğreneceğiz!» İşte böyle müdür bey. Bu köyden Murat hiç bir yarar görmemiştir. O bir İstanbul çocuğudur, babalığı Kerim'i uyardı, kendi mallarımızın, kendi topraklarımızın üzerinde daha fazla kazandık. Bu köye böyle aklı eren, iyi niyet güden bir delikanlının gereği vardır ama ekini kaldıracağı yerde: «Ne etsek de şu yabancı delikanlıyı köyden atıp mallarına el koysak» diye düşünen o yobaz muhtarın gereği yok.

Kıyafeti kadar dili de tamamiyle değişmiş ve uyanmış bir kadın olan Zilha hanımın konuşması nahiye müdürünü şaşırtmıştı.

Fatma da etekli bulûzluydu. Başını güzelce örtmüştü. Ayağında yün çoraplar değil, terlikler vardı. Kahveyi nahiye müdürünün yanındaki sehpaya bıraktı, bir de boyun kırıp çekildi.

Azmi bey, belki kendi oturduğu köyde bile böyle modern bir ev ve giyim görmemişti. Biraz sıkılarak sordu :

— Zilana siz misiniz?

— Evet müdür bey, köylüler Zilana derler. Asıl adım Zilha'dır.

— Siz bu köyden değil misiniz?

— Bu köydenim. Evleninceye kadar da köyden çıkmadım. Veysel ağanın kızıydım.

— İstanbul'da çok mu bulundunuz?

— İstanbul'a hiç gitmedim. İki defa Kerim bey memleket görsün diye beni Ankara'ya kadar götürdü. Niye sordunuz?

— Evinize, kıyafetinize bakıyorum da köye, köylüye benzemiyor.

— Biz Murat'ı evlâtlık olarak aldık müdür bey. O da bize dünyanın rahatını getirdi. İşte köylü bunu çekemez.

Bu sırada, üstü başı toprak içinde olan muhtar ökçeleri basık ayakkabılarını kapının dışında bırakarak yün çoraplarıyla yürüyüp salona girdi. Nefes nefeseydi ve şaşkına dönmüştü.

Zilha hanım, eliyle bir kanepe göstererek :

— Şöyle buyur muhtar efendi, dedi. Geçmiş olsun.

Muhtar oturduktan sonra :

— Sağ olasın bacım, dedi. Bitdik, bitdik.

— Bitdiniz ama, Murat size haber yollamadı mı? Sen dört yılda bir buralarda bir kasırga kopacağını bilmez misin? Neye kaldırmadınız ekini? Günah değil mi?

— Neyle kaldıralım, makine yokdu ki.

— Makineye ne oldu? Murat onu köye bırakmadı mı? Şoförü de ayağına kadar yollamadı mı? Dinsiz imansız dediğin bu delikanlıdan ne istiyorsun? Kerim'in babası ölünce evimizi, malımızı talan ettiniz. Erkeğim ölünce de ondan kalan mallara konmaya kalktınız. Ölü soyucular, boz eşek hırsızları...

Zilha hanım ayağa kalkmıştı. Muhtar sapsarı kesildi :

— Bir arpa tanesi aldımsa gözüme dizime dursun, dedi. Beni köylü zorlar. Elimden ne gelir?

Nahiye müdürü çantasından bir dosya çıkarttı. Muhtara doğru uzattı :

— Bu dilekçeyi kim yazdı? dedi.

Muhtar ezilip büzülüyordu :

— Köylü istedi, ben de yazdım.

— Kasabadan baytar getirdi, hayvanlarımıza iğne vurdurdu, hayvanlarımız kırıldı diye de yazmışsın.

— He, öyle oldu bey. Beş on hayvan ölüp gitti.

— Bunlar geç aşılandıkları, zaten hasta oldukları için ölmediler mi? Sen bu işleri bilmez misin?

— Bilirim bey ama, işte köylü kısmı böyledir, ille istemezler.

— Bu kasırgadan evvel yazdığınız dilekçede mescidin kerpiçten yapılmadığı için çok para gittiğinden şikâyet ediyorsun. Ya kerpiç mescidi neye yıktırıp tuğladan, betondan yaptırdınız?

— Sağlam olur dediler.

— Koskoca sallı bina böyle yapılmasaydı bu kasırgaya dayanır mıydı?

— Besbelli dayanmazdı bey. Eyi oldu kiremit örtüldüğü. On on beş aile barındı şimdi.

— Şimdi ne yapacaksınız?

— Her kişi başının çaresine baksın bey. Ben muhtarsam muhtarlığımı bilirim. Kimsenin ekinine karışmam. Murat efendi makineyi bize bıraktı, şoförü de ayağımıza yolladı. Besbelli kısmetten çıkmış ki, millete bir uyuşukluk geldi. Sonunda böyle oldu.

Nahiye müdürü ile ben de çıktım. Köyden birçok insan tarlalara serilmiş, çamura karışmış olan ekinden başakları ayırmaya ve kaplara koymaya çalışıyorlardı.

Nahiye müdürü onların yanında Muhtara :

— Senin uyarman gerekirdi, dedi. Ama sen o gün dilekçe yazdırmak için köylüyü başına topladın.

Muhtar hiç sesini çıkarmadı.

Köyün sokaklarını dolaştık. Hemen hemen bir ta-

rafı olsun çökmemiş tek bir ev kalmamıştı. Eğer damlardaki killi toprakta merdane gezdirip toprağı pekiştirselerdi böyle yıkılmazdı.

Bu acıklı manzara karşısında nahiye müdürüne :

— Efendim, dedim. Biz kiremitli evi yaptırırken bütün köylü alay etti, bir bulgur kurutacak, ceviz serecek damüstü bile yok, dediler. Her zaman için tarla aralarına arklar açılmasını söylerdik. Bunu traktörle de yapabilirdik ama yanaşmadılar. Yer kaybedeceklerini söylediler. Görüyorsunuz ki bütün bir yıllık emeği kaybettiler.

Boğulan koyunları uzatmış, ölen tavukları yığın yapmışlardı. Nahiye müdürü ayrılırken tekrar eve uğradı. Zilha hanım ona kat'i olarak bildirdi :

— Müdür bey, biz bu insanlara iyilik yaptıkça kötülük gördük, ses çıkarmadıkça herşeyimizde gözleri kaldı. Bundan sonra hiçbir yardımda bulunmak istemeyeceğiz. Size bir örnek vereyim. Yayıktan çektikleri tereyağını, yumurtalarını sabahleyin erkenden, kasabadaki toptan fiatına burada alıyorduk. Sonunda onların mallarıyla zengin olduğumuzu yaymaya başladılar. Bunun üzerine buradan mal almayı bıraktık. Kasabaya kadar gittiler, yarı fiatına bırakıp döndüler. Traktör de alan açıkta çürüyüp gidecek.

KAVAKLI KÖYÜ büyük bir felâkete uğramıştı. Köyde sayılan çift çubuk ve para sahibi on kadar aile vardı. Diğerleri bunların tarlalarında çalışır, hayvanlarını güder, odunculuk veya komşu köylerde ırgatlık yaparlardı.

Köye ait ekinden hemen hiç hayır kalmamıştı. Bir iki ailenin işi olan balcılık da bir an içinde mahvolmuştu. Kovanlar fırtınadan yerlere serilmiş ve arılar da boğulmuştu.

Zilha hanım benden daha katı ve sertti. Fatma'yı bile yanaşma ve kocası Mustafa ile bostana ve cevizliğe

yollamıştı. Bizim fazla bir zararımız olmamıştı. Islanmış olan yüzlerce koyunun ıslaklık içine geçmemişti. Daha hayvancıklar kırkılmadığı için yağlı olan yünlerinin üzerinden su akıp gidiyordu.

Şoför Şaban, yüklü olan ve üzerine branda bezi çekilmiş olan kamyonu kaçırırcasına kasabaya götürdü. Zilha hanım kamyonun köylü tarafından yağmalanmasını da mümkün görmüştü. Köydeki işleri o kendi başına idare etmek istiyordu. Bana karşı da bir büyüklük takınıyordu. Ama ben kendisini zaten küçük görmüyordum. Pek başı sıkıldığı ve aklı ermediği zaman bana soruyordu.

Kadının artık boş zamanları vardı. Daha bir yıl önceden okumayı öğrenmeye başlamıştı. İri yazılı bir kitabı eline alır, hecelemeye çalışırdı. Daha önce arap harflerini öğrendiği ve Kur'an okuduğu için yazı ile alışkanlığı vardı.

Bazen odasında, benim okul kitaplarımdan birini buluyordum. Aldırdığı bir deftere küçük hesaplar yapıyor ve muhakkak ki, kitapların içinde insanlara çok yararlı olan bilgiler bulunduğuna inanıyordu.

Hatta onun çiftlik ürünlerine ait bazı hesaplar tuttuğunu da biliyordum. Koyun, süt, arpa, tereyağı gibi bazı isimleri yazıyor ve insan isimlerini de ezberliyordu.

Ayrıca bu analığım olan kadın henüz kırkını bulmamıştı ama artık dinlenmiş olan elleri, hayli ince yüzü, muntazam vücut yapısı ile güzel denecek bir kadındı. Ben onu ilk gördüğüm zaman bu kadın şalvar içinde, işten kızarmış ellerle ve sımsıkı örtülü başı ile herhangi bir köylü kadındı.

Fakat şimdi toprak altında kalmış antika bir eşya, meselâ bir altın bilezik gibiydi. Çamurları, nasırı giderilmişti. Pırıl pırıl çıkmıştı ortaya. Kerim bey, sağlığında bunun farkına varmış, ona özendikçe özenmiş, giy-

dirmiş, süslemiş, kadınca isteklerinin hiçbirini geri bırakmamıştı.

Kocasını kaybetmesi Zilha hanımı bir kaç ay iyice sarstı, fakat sonra kendisini toplamaya ve kendi hayatını yaşamaya başladı. Bazen gelen bir komşu kadınla konuştuğunu duyuyordum. Daha çok bu komşu kadınlar onu uyarmak istiyorlardı.

Zilha hanım inanılmaz bir uyanıklıktaydı :

— Bana bak Halime teyze, diyordu. Benim kocam iyiyi, kötüyü bilirdi Benim kocam bu köyün adamıydı. Ötekiler gibi yağmacılığı yoktu. Katın katın üstüme kuma da getirmedi. Ben, Veysel ağanın kızıyım. Babamın belediyede de nikâh kaydı vardı. Kerim efendiyle de belediye nikâhıyla evlendim. On iki yaşında elime gelen oğlanı kötüleyip benim ağzımın tadını bozmayın. Köyün içinde dinini, diyanetini bilen bir müslüman kadın benim. Beni iftiralarla rahatsız etmeyin, içinizden ne geçerse geçsin, bana duyurmayın.

Zilha hanım böyle söylüyordu ama içinde hafif bir kuşku belirmeye başlamayacak mıydı? Benim kanunlara ve onun hayatına ne dereceye kadar saygılı olacağım hakkında bir bilgisi var mıydı? Bana güvenebilir miydi? Kanun bazı kapıları açık bırakıyordu. Bir insan evlât edindiği bir kızla evlenirse evlâtlık durumu düşüyor ve artık eşlik başlıyordu. Kanun böyle bir evliliği yasaklamamıştı, ceza vermiyordu. Buradaki kanun bağı iki kişinin veya bir tarafın tutumuna, duygularına bağlıydı. Zilha hanım benden şüphe etmekte haklıydı.

Kendisini uyarmaya çalışan Halime kadının ortaya attığı sözler beni de düşündürüyordu.

Ben öz anamdan belli bir muhabbet görmemiştim. Ne babamı sevmişti ne de beni. Babam ölür ölmez de evlenmişti.

Benim bir ana sevgisine daima ihtiyacım olmuştu. Zilha hanım da sadık bir kadındı. Onun da anne olma-

ya elbette hevesi vardı. Kocası buna elverişsizdi. Bir başka erkekle evlense anne olacaktı. Ama o bunu yapmamıştı. Kocasının kusurunu yüzüne vurmamıştı. Ona sadık kalmış ve nihayet onun ele güne karşı diye evlât edindiği beni o da kabul etmişti.

Ama ben ne gibi bir duygudaydım?

Aramızda yirmi yaş fark vardı. Elbette ben hem de analığım olan bir kadınla evlenmeye kalkışmazdım. İnsan delikanlı olunca kadınla erkek arasındaki ilişkileri anlamaya başlıyor. Köyde benim akranım olacak yaşta ve dikkatimi çekecek yaradılışta bir kız yoktu. Kasabada da tamamiyle yalnızdım ve kasaba köy kadar kaç göçlüydü. Bu bakımdan doğanın beni ittiği yöne doğru gidecek yolum yoktu.

Köyün başına gelen felâketle uğraştığı o günlerde bir akşam yemeğinde Zilha hanım bana sordu :

— Kasabaya ne zaman döneceksin?

Şaştım. Eskiden bunun tasasını çekerlerdi. Karı koca beni köyde görmek isterlerdi. Şimdi analığımda garip bir çekingenlik vardı.

— Anam, köyden gittiğimi mi istersin? dedim.

Kadıncağız içini çekti :

— Murat burası köy. Yabanın köyü. Sen kasabada daha iyi yaşarsın. Oradaki mağaza yüzüstü kalmasın.

— Burada kaldığımı istemiyorsan giderim.

Kadın içini çekti. Önüne baktı, kızardı :

— Dedikodu yaparlar oğul, dedi.

— Ne dedikodusu. Sen benim anam değil misin?

— Murat, burada insanlar daha çok doğaya yakındır, daha çok hayvandırlar. Akrabalık, hısımlık dinlemezler. Kendileri nasılsa başkalarını da öyle bilirler.

— Babam ölürken seni bana ısmarladı. Anamı bırakma dedi. Ben köyün kötülüğü yüzünden seni yalnız komam. Ama sen beni istemiyorsan onu açık söyle.

— Laf ettiklerini istemem Murat.

— Anlıyorum ki bana güvenin yok.

— Murat, senin zorunla ben dünyamı bildim. Senin zorunla ayağımdaki şalvarı, sırtımdaki bürgüyü attım. Senin uyarınla ellerimi ağır işlerde paralamaktan kurtuldum. Giyindim, kuşandım, takındım Murat. Aynaya baktım oğul. Beğendim kendimi. Babalığın da beğenmişti beni.

Zilha hanımın gözleri yaş içinde kalmıştı :

— Sen bir ırgat kadından, bir köylü kadından, bir ağa hanımı çıkarttın Murat. Babalığına kalsaydı kasabada o arpa, saman satan kepekçi dükkânından ileri gitmez, belki kerpiç evimiz bizim de başımıza göçer, hayvanlarımız böyle üremez, bostanımız, kamyonumuz olmazdı. Sen bizi yeniledin, sen bizi kalkındırdın Murat.

Yüzüne birkaç damla yaş indi :

— Ama gideceksin Murat, dedi. Burası senin yurdun, senin memleketin değil. Zaten daha yüksek okula gideceksin, ister istemez beni yalnız bırakacaksın.

— Okumak bana daha fazla birşey kazandırmaz Zilha hanım. Ama beni istemeyenlerin yanında kalmaya da hakkım yok. Benim yüzümden söz gelmeyecek size.

Ertesi gün, köyü o perişan halde bırakarak kasabaya indim. Hattâ gideceğimden Zilha hanımı haberdar etmedim. Köyün dedikodusu zavallı kadını yıldırdığı kadar belki kendi yalnız hayatından, avareliğinden de korkuyordu. Bu kadınlar, bu yalnız büyümüş, doğaya yakın büyümüş kadınlar başlarında bir baskı istiyorlardı. Belki Zeliha hanım da bu baskıya muhtaçtı.

Ertesi günden itibaren şoför Şaban kamyonla tereyağları, yumurtaları, pestilleri getirdi. Hiçbir şey sormadım, kendisi anlattı :

— Murat bey, muhtarla hoca geldiler. Hanım onları çok azarladı. Bir tek buğday yardımı yapmayacağım, beni rahatsız etmeyiniz, dedi. Seni aradılar. Sonra akşam eve köyden gelen çocuklu kadınlar oldu. Ha-

nım ablam onları boş çevirmedi. Sabahları gelip süt almalarını, işler düzelinceye kadar kendilerine yardım edeceğini, fakat araya muhtar gibi adamlar koymamalarını söyledi.

Zilha hanım, akıllılık ediyordu. Köylüyü tek tek kendisine bağlıyordu. Değil öyle yedi sekiz aileye bakmak, bütün kış, bir daha harman vaktine kadar gerekirse bütün köye bakacak gücü vardı.

Zilha hanımdan ağızdan kulağa bir selâm bile almamıştım. İki gün sonra gelen Şaban analığımın tenbihlerini getirdi :

— Ablam, köyden gelen olursa yardım etmesin, kötü kişilerle dalaşmasın diyor.

ZİLHA HANIM gibi daha kırkına gelmemiş, bundan daha çok şehirli kıyafetine girmiş, köyün kaba taassubunu silkip atmış bir kadın için, daha fazla dedikoduya meydan vermemek için benden ayrılması olağandı.

Kasabadaki mağazanın işlerini yoluna koydum. Otomatik işler bir hale getirdim. Ve liseyi bitirince de köye uğramadan Ankara'nın yolunu tuttum. Orta okuldan beri arkadaşım olan Bedri de benimle birlikteydi. Bu gencin ailesi Ankaralı'ydı. Fakat haşarılık yaptığı için babası tarafından amcasının oturduğu kasabaya sürülmüştü.

Ben kimseye yük olmak istemediğim için Ankara'da bir apartman dairesi tuttum, dört yıl kalacağımı hesaplayarak gerekli eşyayı da alıp döşedim. Epeyce masrafa girmiştim ama Zilha hanım köydeki ürünlerden, özellikle hayvan mahsullerinden hisseme düşen payı her ay ve harman sonlarında kasabadaki bankada, benim hesabıma yatırtıyordu. Ben de mağazanın satışından ona düşen hisseyi onun hesabına yatırıyordum.

Peşimde bir iki aile geçindirecek kadar kazancım

oluyordu ve birikmiş olan param epeyce bir yekûn tutuyordu.

Okul açılıncaya kadar yemeklerimi dışarıda yiyor, evimle uğraşıyor, ancak dört saat kadar sürdüğü için bazen sabahın erken saatlerinde, aldığım küçük bir arabaya atlıyor, kasabaya gidiyor ve akşama doğru oradan ayrılıyordum.

Zilha hanımla her türlü ilgim kesilmişti. Yalnız muntazaman para yatırıyor ve köyden çıkan ürün her gün kasabaya getiriliyordu.

Mağazayı çalıştıran ihtiyar, fakat çok dürüst bir İhsan efendi vardı. Yanına akrabasından bir de çırak almıştı. Vaktiyle komisyonlarda çalışmış bir memurdu. Emekliye ayrılınca dükkânda çalışmaya başlamıştı.

Adamcağız işini bozmamak için çok dikkatli çalışıyordu. İlk yıllarda işine karıştığım için bana kızıyordu. Fakat babalığım ona :

— İhsan, benden sonra işin bu delikanlı ile olacak, diyordu.

Hakikaten de öyle olmuştu. Ama adamcağızla çok iyi anlaşmıştık. Ben ona daha fazla çıkar sağladım, benden daha fazla hoşnut kaldı. Artık mağazanın üstündeki odaları da tamamiyle ona bırakmıştım.

Birkaç saat için Ankara'dan geldiğim sırada benimle konuşuyor, bu arada Zilha hanım için :

— Kadıncağızın hakkı var, diyordu. Köy çok berbat. Hele insan çift çubuk sahibi olunca her davranışı başkalarının gözüne batar. Zilha hanım henüz taze bir kadın sayılır. Bu yüzden, şoförden işittiğime göre, köyden alacaklısı çıkıyormuş. Aracı olmaya kalkışanlardan her geleni kovmuş. Kerim bey sâkin bir insandı. Son zamanlarında —bilirsiniz— eşine daha fazla kıymet vermişti.

İhsan efendiden duyduğuma göre, Zilha hanım bir iki defa kamyonla kasabaya gelmiş. Bankaya para ya-

tırmış, işleri kontrol etmiş. Yine şoförün anlattığına göre, kendisiyle çok uğraştığı için muhtarı muhtarlıktan uzaklaştırmış. Kendisine bağlı aileler için de bir köy ağası değil, ama bir köy hanımı olmuş. Yeni muhtar birçok işte ona danışıyormuş.

Ankara'ya dönünce köye ait düşünceleri bırakıyordum. Aradan günler, haftalar, aylar geçiyordu.

Fakülte açıldı. Bütün gayretimle çalıştım. Kendimi hukuka verdim. O kış, ancak bir iki defa kasabaya kadar gidebildim. Nihayet o uzun ders yılı geçti. Fakültenin ikinci sınıfına gidecektim. Üniversite tatil olunca bir gün arabaya atlayıp kasabaya gittim.

İhsan efendi bana üzüntülü bir haber verdi :

— Zilha hanım hasta. İki haftadan beri yatıyormuş. Geçen gün Şaban efendi doktor arıyordu.

Buna çok üzüldüm. Şehirden bir hekim alarak arabaya atladım, hemen hemen bir buçuk yıl aralıkla Kavaklı köyüne geldim.

Evin çevresinde ve bahçesindeki ağaçlar göze çarpacak kadar büyümüştü. Yaz olmasına rağmen ön bahçede güller, başka çiçekler vardı. Sessiz olan evin ikinci katında Zilha hanım yatıyordu. Fatma onun yanındaydı. Analığım iyice zayıflamış ve bünyesinde bir çötüntü başlamıştı.

Doktor onda çeşitli hastalıklar buldu. Sinirleri bozuktu, üşütmüştü, ve kadınlara mahsus bazı rahatsızlığı vardı.

Hekim tavsiyelerde bulunduktan sonra giderken Şaban'ı da yolladım. Kadın bitkin bir halde yatarken göz evleri dolmuştu :

— Kim haber verdi sana? Üzüldüğünü istemedim.

Başını okşadım, yanaklarından öptüm :

— Anam, senin derdin benim de derdimdir. Bir iki gün yatıp kendini topla. Sonra seni Ankara'ya gö-

türeceğim. Orada daha büyük hekimler var. Daha tez iyi olursun. Fatma'yı da alırız.

— Oğul ben köyden ayrılmak istemem.

— Yeter artık ana, seni yalnız bırakamam. Sana bakmadıktan sonra evlâdın olmanın ne kıymeti var?

Şaban yeni evlenmişti. Genç bir karısı vardı. Bir de başka bir köyde olan Zilha hanımın akrabasından orta yaşlı bir kadın varmış. Irgatlık yapıyor, çok fakir olduğu için kerpiç evinde toplumdan uzak yaşıyormuş.

Şaban'ı yollayıp onu getirttim. Yüzü toprak rengi olmuştu. Binlerce buruşuğu vardı yüzünde. İnsan onu elinde olmadan seyrediyordu. Dili adamakıllı çalıyordu.

— Safiye hala, ben hastayım. Oğulluğum beni Ankara'ya götürecek, ben gelinceye kadar mallarıma gözkulak ol. Evde kim kaldıysa, bizimle kim çalışıyorsa yesinler içsinler. Ziyanlık olmasın yeter. Şaban'ın karısı var. Yalnız kalmazsın. Köydekilere fazla yüz verme.

Bütün gün çalışan, dünyada bir dikili ağacı, candan bir kimsesi olmayan Safiye kadın, yorgunluktan bitkindi. Bir iki gün içinde yedi, içti, bol bol uyudu. Irgatlarla tanıştı, inekleri gördü, nazardan korkan bir zavallıydı. Ateş küreğine ateş koyup o geniş ahırda dolaştırıp üzerine tuz serpiyor, bir takım dualar mırıldanıyordu.

Kimseye boyun eğmeyen, kimseye el açmayan, açlığından, tokluğundan kimsenin haberi olmayan garip kadına karşı Zilha :

— Hala, diyordu. Ben dönmeden evi bırakma. Bildiğin gibi davran. Ben sana güvenip gidiyorum.

Biraz iyileştiği sırada bana da anlatıyordu :

— Değişikliği hiç sevmez. İnatçıdır. Ama pek bitmiş zavallı. Bizim işe yaramaz diye döktüğümüz peynir suyunu bile ayran diye içer.

Yalnızlığa bürünmüş, dünyadan el etek çekmiş görünen kadın, çok bol olan yiyeceklerin çekiciliğine da-

yanamamıştı. Bazı sebzeleri çiy yiyordu. Bakla tanelerini kavurup yemesini seviyordu. Bir iki gün içinde daha iyi yiyeceklere dadandı.

O buruşuk, katı, nasırlı elleriyle öyle ince yufka açıyordu ki, bu bir jelâtin kâğıt sanılırdı. İnsanın bir tarafından bakınca eli görünüyordu. Üzerinde durulacak, incelenecek bir kadındı.

Zilha hanım, Şaban'ın eşi Selime'ye :

— Sen suyuna gidiver kızım, dedi. Cahil kadındır, ama sadıktır. Sen yeni gelinsin, evde yalnız kalamazsın diye getirdim. Yüzüne gülüver, senden iyisi olmaz.

Bir hafta sonra Fatma'yı da alarak Ankara'nın yolunu tuttuk. Zilha üçüncü defa Ankara'ya geliyordu. Bu defa küçük, ama üçümüze yetecek kadar olan apartman dairesinde bütün konfor vardı.

Hemen o gün iki yatak takımı aldım, odanın birine Zilha için ve yanma da Fatma için birer somya kondu. Ertesi gün bir hastahanede muayeneden geçen Zilha bir iki ay tedaviye muhtaç görüldü.

Güzel manzaralı bir pencere önünde divana kurulan Zilha Ankara'yı seyrediyordu. Yanında telefon, radyo ve karşısında televizyon vardı.

Bana bir iki defa :

— Oğul, dedi. Babalığın görmeliydi bu günleri.

— Öyle, dedim. Ama babalığım hayatından memnun olarak öldü. Yüzü güleçti. Sanki içi geçiyor, uykuya dalıyordu. Bırak şimdi onu.

Zilha bana eskilerden söz ediyordu. Bir hafta içinde iyi bakım yüzünden biraz toplanmıştı. Gözleri, saçları, yine güzeldi. Yüzünde buruşukluklar artmıştı ama muntazam vücutlu ve güzel bir kadındı.

— Murat, diyordu. Babalığın askerden döndükten sonra onunla evlendim. Babam beni satmadı, başhk parası aramadı, düğünümüzü yaptı. Kerim efendi, efendi olmadan önce benimle tarlalara gelirdi. Koz toplardık, harmana yakın ekin biçerdik, sonra tırpan

Zilha Ana, pencere önünde Ankara'yı seyrediyordu.

artığı başakları sepetlere toplardık. Ben çokluk çalışmadım. Babam gayrı gücünü yitirmişti.

Zilha anlatırken Fatma'ya da soruyordu :

— Dinliyor musun Fatma?

Kadın :

— He, dinliyom abla, diyordu.

— Ben talihli karıydım. Kızlığımda da babam beni zora koşmadı. Kerim'e varınca, iş olsun diye tarlaya giderdim. O çalışırdı. Ben bir ağaç altından onu gözlerdim. Ceviz sopalamaya varınca içim rahat etmezdi: «Adamım, Allah korusun, ağacın doruğuna varma, bir eyice tutun» derdim. Gülerdi Kerim.

Zilha içini çekiyordu :

— Bizim çocuğumuz olmadı. Birbirimize düştük. Benim gızım da oğlum da sensin, derdi. Ama çok isterdi bir çocuğumuz olsun. Var üstüme bir koma getir, ben darılmam, derdim. İstanbul'a vardı. Önce kendi muayene oldu. Olmazmış onun oğlu. Öyle rapor vermişler. Geldi bana, benim gızım sensin, dedi. Kabahat benimmiş, ne diye ağzımızın tadını bozup koma getireyim? Sonra seni aldı oğul. Ardımızdan bir rahmet okuyan bulunsun demişti. Ben cahil kadın ne yapardım Murat? Sen onu hoşnut ettin. Sen ona köyde bir mezar yaptırdın gelen geçen, evliya yatır sanırlar.

Sonra yine anlatıyordu :

— Aklma geldi mi Murat? İlk köye gelişinde yine böyle kasırga kopmuştu. Buban damüstüne çıkmış dutluklarda kullandığımız çadır bezini sermişti. Yine bir çoğunun damı göçtü, ekinini sel aldı, evlerini su bastı. En kötüsü mezarlığa varan seller taze mezarları oydu, ölüler sürüklendi. Sonra sen, baban ölünce mezarlığın sel gelen duvarını sıvattın, yükselttin. Muhtar buna da karşı çıkmaya kalkıştı. O zaman: «Mezarlığımıza rahmet inmesine engel oluyorsun» demişlerdi. Hiç unutmam, sen: «Rahmet Tanrı'nın acımasıdır, kullarına merhamet etmesidir, ölüleri toprağından dışarıya alan

sel suyu rahmet değildir» dedin. Hoca sana: «Doğrusun delikanlı» demişti.

Zilha hanım, Fatma ile yatıyordu. Ayrı birer somyaları vardı. Fatma belki ömründe böyle bir konfor daha göremeyecekti. Yakındaki lokantanın telefonunu açıyor ve istenilen yemekleri söylüyordu. Ayrıca sövüş, peynir, reçel, maya, çörek gibi yedek yiyecekler de mutfakta bulunuyordu.

Zilha günlerle, aylarla otursa o pencerenin önündeki manzaraya doyamazdı. Ona ayrıca resimli ve renkli mecmualar getiriyordum. Bunların arasında moda mecmuaları da vardı.

ZİLHA HANIM bahara kadar Ankara'da kaldı. Kışın bir iki defa Kavaklı'ya gittim. Bir aralık Fatma'yı da götürüp bıraktım. Zilha ile yalnız kaldık. Yemekler dışarıdan geliyordu. Bütün yaptığı yemek, içmek, iyi olmaya çalışmak ve okuyup yazmaktı.

Yaşı ilerlemiş olmasına rağmen bunda başarı gösteriyordu. Duraklamadan okumaya başlamıştı. Okuldan döndüğüm zaman bana yazdıklarını gösteriyordu. Hevesini arttırmak için bununla meşgul oluyor ve yazdıklarını okuyordum.

Bir çatı altında yaşayan iki yabancı insandık. Gerçi kanun nazarında ben onun manevî evlâdıydım. Birbirimizin mirasına konacaktık. Fakat aslında insan olarak başka başka kişilerdik.

Pek cazip hali kalmamış olmasına rağmen bu yalnızlık onu tedirgin ediyor, tamamiyle giyinmeden odasından çıkmıyor veya ben odasına girdiğim zaman yatıyorsa, renkten renge giriyordu.

Çoğu zaman fakülteye araba ile gidiyordum. Yolumun üzerindeki lisenin onuncu sınıfına giden, on yedi yaşlarında kadar bir kız vardı. Bazen ben hareket edeceğim sırada kapıdan çıkar, okuluna kadar götürüp bırakırsam bana uzun uzun teşekkür ederdi.

Bir pazar günü, aynı apartmanda oturduğumuz için annesiyle birlikte gelmişlerdi. Niyetleri ziyaretten çok teşekkürdü. Ben evde yoktum. Ertesi gün Yüksel adındaki genç kız yanıma oturmuştu. Yolda konuştuk:

— Anneniz pek yalnız kalıyor. Hizmetçiyi niçin yolladınız Murat bey?

— Fatma evlidir. Eşi bizim çiftlikte çalışır. Daha fazla ayrı bırakmak doğru değildi.

— Haklısınız... Anneniz nereli?

— Ne için sordunuz?

— Nazik ve terbiyeli bir hanım. Yalnız konuşmasında hafif bir değişiklik var. Halbuki siz çok düzgün konuşuyorsunuz.

— Tahsilin rolü vardır.

Yüksel sormaya devam etmişti :

— Şimdiye kadar anneniz neredeydi?

— Köyde bir çiftliğimiz var, orasını idare ediyor.

Daha sonraki günlerde de sorgularını sürdürdü. Serbest ve cesur bir kızdı. Annesi Perizat hanım da kızı gibi güzeldi. Babaları yüksek bir memurmuş. Onun da adı Hüsnü'ymüş. Bunları Yüksel'den öğreniyordum. Güzel ve çok konuşkan bir kızdı kendisi. Ankara'nın bütün liseli kızları gibi çoğu zaman pantolon giyiyor, serbest gençlik modasını sürdürüyordu.

Kışın gezecek bir yer olmadığı için Perizat hanım sık sık Zilha'ya inerek konuşmaya başlamış. Bu ziyaretlerden Zilha hanım pek hoşlanmıyordu, ama bana:

— Eh, diyordu. Yakışıklı, genç bir oğlun var. Geliri de yerinde. Kızlarını böyle biriyle evlendirmenin yolunu ararlar.

Ben buna hayret ettim :

— Kız daha küçük, dedim.

— Bizde on üç yaşından sonra evlendirirler, dedi.

— Yani kuzu gibi satarlar.

— Eh, artık nasıl gelirse. Bu işi daha çok analar düşünür. Sen de güzel buluyorsun değil mi Yüksel'i?

— Güzel kız, ama ben alıcı gözüyle bakmadım.

Zilha hanım beni uyarmıştı. Belki de uyaran o değil, Yüksel'di. Bana karşı pek sokulgan olmuştu. Artık her sabah muhakkak beraber gidiyorduk. Yolda durmadan konuşuyordu. Böyle bir arkadaşım olması hoşuma gitmiyor değildi.

Birçok kere evlerine çağırdığı halde gitmedim. Çünkü Zilha hanım hiçbir komşuya gitmek istemiyordu. Ama ben ona Perizat hanımın giydiği gibi bir pantolon almıştım. Uzun tereddütlerden sonra bunu giydi. Belki de daha sonra kendisine yaraştırdığı için pantolonsuz gezmez oldu.

Bir gün, Hüsnü bey kapıya geldi. Benimle görüşmek istiyordu. Ortak bir yanımız olmadığı için merak etmiştim. Bana :

— Yüksel'i arabanıza almanızdaki mahzurları düşünüyor musunuz? dedi.

— Ben davet etmedim, dedim. Kendisi geliyor. Kötü havalarda okula kadar götürüyordum. Sizce bir sakıncası mı var?

— Elbette, dedi. Kız evlât bu.

— Ben kendisini arabaya almayacak kadar nezaketsiz değilim. Sizce bir sakıncası varsa söyleyiniz.

— Zamanın çok kötü olduğunun farkında mısınız?

— Elbette.

— Bu benim için kâfi.

Hüsnü beyin bu ihtarından sonra bir iki gün Yüksel arabaya gelmedi. Daha sonra annesi bir pazar günü bize uğradı :

— Bir anlaşmazlık olmuş Murat bey, dedi. Kocam size zamanın kötülüğünden söz etmiş. Belki kardeşinize dikkat etmenizi istemiştir.

— Olabilir, dedim. Yalnız, Yüksel hanıma da söylemiş olacaklar ki sabahleyin gelmiyorlar.

Fakültede pek çok kız vardı. Hepsi benliğine sahip

ve bir hedefe doğru giden kızlardı. Hareketlerinin kendileri için iyi veya fena olacaklarını biliyorlardı. Fakat, Yüksel onlar gibi değildi. Yeni yetişen, yeni yeni dünyayı anlayan bir kızdı. Muhakkak bir heyecan veya bir şaşkınlık içinde bulunuyordu. Hareketleri tereddütlü ve acemiceydi.

Ben kızın davranışlarını ölçüsüz bulduğum için meşgul olmamaya karar verdim. Ama yine arabaya gelmeye başlamıştı.

Zilha hanım ilk defa kaloriferli bir apartmanda bir kış geçiriyordu. Bu konfor onu çok mutlu etmişti. Kısa zamanda hastalığını atlatmış, şehir hayatına uymuş ve neşelenmişti.

Bir iki gece onu sinemaya götürdüm. Gece yarısı döndük. Sonra yılbaşında, sömestr tatilinde havalar biraz düzeldiği sırada kendisi istedi, arabaya alarak Kavaklı'ya kadar götürdüm.

Bu defa Kavaklı'ya gelen Zilha hanımın ayağında pantolon vardı. Kendisini ziyarete gelenlere hiç aldırmadı. Cesur, atılgan, kararlı ve sert olmuştu. Hatta bana :

— Fakülteyi bitirince köye gel, diyordu. Evlenirsin, burada saf ve temiz bir hayat yaşarsın. Ben de yalnız kalmış olmam.

Ayrılırken ona sarıldım, yüzünden öptüm ve göğsümde sıktım. Ona karşı bir sevgim vardı. O da ben ayrılırken ağladı.

Ankara'ya yalnız döndüm. Gündüzleri fakülte beni meşgul ediyor, yemeği dışarıda yiyor ve biraz geç dönüyordum.

Yüksel ara sıra bir problem sormak veya beni yoklamak nedeniyle geliyordu. Böyle pek genç bir kızın bekâr bir erkeğin dairesine gelmesi biraz tehlikeliydi. Ama kız bu tehlikeyi anlayamayacak kadar cesaretliydi.

Ben de bu ziyaretlerden hoşlanmıyor değildim.

Birlikte dans ettiğimiz de oluyordu.

Plak veya teyp çaldığımız, başka kimsenin bulunmadığı o dairede dans ettiğimiz oluyordu. Ayrıca çeşitli yemişler ikram ediyordum.

Bir gün Perizat hanım fakülteye kadar geldi. Beni dışarıda buldu. Aramızda tehlikeli bir konuşma geçti.

— Murat bey, biz sizi dürüst bir genç olarak biliyoruz.

— Öyle olmadığını gösterecek bazı davranışlarım mı var?

— Hayır, ama sız yalnız bir gençsiniz. Cahil bir kızı evinize çağırmanız dürüstlükle bağdaşamaz.

— Ben kızınızı bir defa bile çağırmadım.

— Kendisi öyle söylemiyor.

— Ben de böyle söylüyorum. Ne arabama çağırdım, ne de daireme. Ama kendisi geldiği zaman kapıyı yüzüne kapatamam.

— İkaz etmeniz gerekmez mi?

— Hayır, sizin uyarmanız gerekir.

— Peki ya ikramlarınız, ya o danslar?

— Hanımefendi bir kız arkadaş misafir olur da ne yapılır? Başbaşa verip hayattan mı bahsetmeli, veya müzik mi dinlemeli?

— Bakınız Murat bey, bu çocuk çok cahildir, tecrübesizdir, her genç gibi o da çağını yaşamak istiyor. Çevresindeki tehlikelerin farkında değil.

— Haklısınız. Ama benden bir tehlike geleceğini düşünmeyiniz.

— Murat bey, sizi hiçbir zaman suçlamam. Ama nezaketiniz, davranışlarınız, ikramlarınız Yüksel tarafından başka türlü yorumlanabilir. Sonra sizin sadece nazik ve ikramcı olduğunuzu görerek hayal kırıklığına uğrayabilir.

Anlıyordum ki ana ve baba kızlarıyla başedemiyorlar. Yüksel ne olursa olsun, iyi ve fena ayırmadan ailesinin bütün davranışlarına ve sözlerine karşıdır. Bu hal beni de düşündürdü ve kendisine darıldım :

— Bu dereceye kadar başıboş davranmanın sonu çok fena olur. Ne tutacağın işde, ne de kuracağın yuvada barınabilirsin. Kimse sana itimat edemez.

Ancak bir yıldan beri tanıştığımız kız, annesinin yanında, yakamla, ceketimin mendili ile oynayacak kadar bana yaklaşmış olduğu halde :

— Beni anlaman lâzım, dedi. Aramızda büyük bir yaş farkı yok. Anam, babam geri kalmış insanlar. Onlar gibi düşünmeye, onların istediği gibi yaşamaya mecbur değilim.

— Seni bu dereceye kadar bağımsız bırakmışlar, daha ne istiyorsun?

— Karışmasınlar bana, tenkit etmesinler beni. Ben kendi çağımı, kendi hayatımı yaşayacağım.

— Ben senin düşüncelerine katılmıyorum. Senin için de söz altında kalamam. Kendi kafa dengin arkadaşların vardır.

— Yaa, öyle mi Murat bey. Peki öyle olsun?

Kız birden ağlamaya başlamış ve yanımızdan kaçmıştı. Annesine :

— Bu daha çocuk sayılır, dedim. Maalesef kendisine macera arıyor.

Yüksel'le ilgiyi tamamiyle kesmek istedim. Hemen kimse ile görüşmüyordum. Fakat bazen asansörde, bazen merdivenlerde rastladığım kız benimle konuşmamak için kendisini pek güç tutuyordu. Fakat onun bu somutukluğu ve kaşlarını çatmaya çalışması hoşuma da gidiyordu.

HUKUKUN ÜÇÜNCÜ sınıfındaydım. Yirmi bir yaşımın da içinde bulunuyordum. Kavaklı köyünden döndüğüm Ekim ayı başında, bir pazar günü kapı çalındı. Karşımda Hüsnü beyi gördüm. Yüzü hiddetten morarmıştı. Büyük bir dengesizlik içinde haykırdı :

— Yüksel nerede?

— Yüksel'i görmedim, dedim.

Adam şuurunu kaybetmişti. Salona, koltukların altına, yatak odamda karyolamın altına, elbise dolabımın içine, hattâ buzdolabına, kıyı bucak her yere baktı. Bu sırada damarları çatlayacak bir haldeydi. Her an düşüp bayılabilirdi. Nefes nefese durduğu zaman :

— Amca bey, dedim. Ben daha iki saat evvel köyden geldim. Üç, dört aydan beri Yüksel'i gördüğüm de yok.

Hüsnü bey, bir sigara yaktı. Uzun zaman düşündükten sonra bana sordu :

— Sizin köyde ne işiniz var?

— Annem var, bağımız, bahçemiz, hayvanlarımız var. Yaz tatillerinde oraya giderim.

Ben çok sakin ve rahattım. Hüsnü bey :

— Başka kardeşiniz var mı? dedi.

— Yok.

— Nerede doğdunuz?

— Nişantaşı'nda.

— Kaç yaşındasınız?

— Yirmi bir.

— Ne ile geçiniyorsunuz?

— Babamdan kalanlarla.

— Ne olmak istiyorsunuz?

— Yalnız hukuk tahsil ediyorum. Bir fikrim yok.

— Bir gaye olmadan okunur mu?

— Yüksek tahsil yapmış olmayı istemek de bir gayedir.

— Doğru. Bana nüfus kâğıdınızı verir misiniz?

Şaşırdım, fakat cebimden çıkartıp uzattım. İlk sahifesine baktıktan sonra bana iade etti, sonra da çıkıp gitti.

Aradan bir hafta daha geçti. Bu arada Yüksel iki defa benim daireme geldi. Okulları açılmıştı ve son sınıftaydı. Onsekiz yaşına da gelmişti. Güzel kızdı. Onu beğeniyordum. Benimle evlenirse çok mutlu olacağını ve beni çok sevdiğini söylüyordu.

Bir gece annesi benden rica etmişti de kızı sinemaya götürmüştüm. Fırtınalı bir gecede birbirimize sokularak dönmemiz pek romantikti. Yüksel beni daire kapısında bırakıp merdivenleri çıkmaya devam edeceği sırada :

— Bu geceyi hiç unutmayacağım, dedi.

Bana sarıldı ve benimle öpüştü.

Ayni apartmanda üç yıldan beri oturduğumuz ve sık sık gördüğüm bu kızdan ben de hoşlanıyordum. Beni eş olarak benimsemişti. Belki bu onun üzerinde derin bir etki yapmıştı.

Kavaklı'da kaldığım sırada Zeliha hanım bana o kızı bir iki defa sormuş ve onunla evlenip evlenmemek istemediğimi araştırmıştı.

Evlenmeye ait bir fikrim yoktu. Ama benim de bir kız arkadaşa ihtiyacım vardı ve duygulu bir hayat yaşamak istiyordum.

Fakülte açılacağı sırada bir avukatın yazıhanesinden bir davet aldım. Hiçbir davam ve problemim yoktu. Fakat randevuya gittim. Orta halli bir avukatın yazıhanesiydi. Orada Hüsnü beyi gördüm. Yaşlıca bir avukat bana :

— Ben Adnan, dedi. Siz hukuk fakültesindesiniz öyle mi?

— Evet, dedim. Üçüncü sınıftayım.

— Kanunların insanları düzen içinde yaşamaları için konduğunu biliyor musunuz?

— Elbette biliyorum.

— O halde hüviyetinizi saklamanın da bir suç olduğunu bilirsiniz?

— Ben kimden ve ne diye hüviyetimi saklayacakmışım?

— Beyefendiden. Çevrenizden.

Kızmaya başladım.

— Beyefendi de, siz de aklınızı kaçırmışsınız, dedim. Benimle ne alıp veremiyorsunuz, onu söylesenize?

Avukat kaşlarını çatarak :

— Beyefendinin kızına talipmişsiniz, dedi. Hüviyetiniz tahkik edildi.

Büsbütün sinirlendim :

— Ben kimsenin kızına talip değilim, dedim. Hiçbir kızla da ilgim yok. Hüsnü beyin kızı benim daireme gelir. İşte hepsi bu kadar.

— Sizin bir evlâtlık olduğunuzu bilmiyor tabii.

— Evlâtlık mı?

— Evet, dedi avukat. Kimin nesisiniz?

Hüviyetimi çıkartarak avukatın masasının üzerine çarptım :

— Bana bakınız, dedim. Ben ortaokul öğretmeni Cemil beyin oğluyum. Babamın ölümünden sonra evlât yüzüne hasret bir adamcağız beni evlât edindi. Onu her zaman için hayırla ve rahmetle anarım. Yoksa siz beni bir cami avlusuna bırakılmış bir piç mi sandınız?

Avukat hüviyetimi evirip çevirdikten sonra, bana uzattı :

— Murat bey, dedi. Bir yanlışlık olmuş. Biz sizin toplum içinde kişiliğinizi gizlediğinizi sandık.

— Peki, dedim. Siz ne diye benim hüviyetimi tahkik ediyorsunuz?

Avukat :

— Ben beyefendinin vekiliyim, dedi. Benden bu tahkikatı istediler.

— Siz bu tahkikatı kendiniz mi yaptınız?

— Evet.

— Evlâtlık olduğumu anlayınca bir cinayet keşfetmiş gibi tepeniz attı, incelemeye bile lüzum görmediniz, öyle mi? Yazık sizin elinize verilen o avukat diplomasına. Sonra insanları aşağılamayı da çok iyi beceriyorsunuz.

Selâm vermeden, yüzlerine bakmadan kapıyı arkamdan çekip çarparak yazıhaneden çıktım. Bu olay benim sinirlerimi çok bozdu.

Evlâtlık olmanın ilk defa aşağılık bir insan olmakla bir tutulduğunu, evlâdın merhametle alınmış, korunmuş bir zavallı olacağını ilk defa düşündüm. Halbuki ben babalığıma faydalı olmuş, onu kendimden hoşnut etmiştim.

Köydeki çetin yaşantımla bu son olay beni hakikaten üzdü. Kerim beye rastladığım için yerindim. Günlerce aç kalır, sürünür, fakat sonunda yine bir yerde bir iş bulur, kendimi kurtarırdım.

Daha sonra, sinirlerim yatıştıkça böyle düşünmede kendimi haklı bulamıyor ve evlâtlık olmasaydım tahsil yapamayacağımı, hattâ bu hazır servete konamayacağımı anlıyordum. Bu benim kaderim ve kısmetimdi ve çok iyi belirmişti bu kader.

Olayın üzerinden yirmi dört saat geçmeden Perizat hanım bana geldi. Olanlara çok üzüldüğünü anlatarak özür diledi. Sonra bütün bunların sebebi olarak kızını gösterdi. Onun ziyan olacağından korkuyordu. Bana onun hakkında fikrimi soruyor, ağzımı arıyordu. Nihayet aramızdaki samimiyete bakarak kocasının hakkımda tahkikat yaptırmaya kalkıştığını ve bunda bir talihsizlik olduğunu anlattı.

— Ziyanı yok, dedim. İnsan komşusunun ve arkadaşının da kim olduğunu öğrenmek ister. Beyefendi de kızının arkadaşının ne mal olduğunu öğrenmek istemekte haklıdır.

Ben fazla ilgilenmediğim halde Hüsnü beylerin daha konforlu ve daha geniş bir apartman aradıklarını, nihayet bulduklarını ve oraya yerleşmek için taşındıklarını duydum. Daire boşaldı. Hemen bir iki gün sonra daha başka insanlar gelip yerleştiler.

Bir pazar günü kapım çalındı. Yüksel'i karşımda gördüm. Bana veda etmeden ayrılmış. Bunu doğru bulmamış.

Salonda otururken ağlamaya başlamıştı.

— Seninle evlenmek isterdim Murat, dedi. Seni

mutlu ederdim. Sen ağır başlı, ciddî bir erkeksin. Öteki gençler gibi züppe ve dengesiz değilsin. Ama babam aramızda bir anlaşma olmasına meydan vermedi. Seni gücendirdi. Bu olay geçmeseydi ve beni denedikten sonra benimle evlenirdin değil mi?

— Elbette mümkündü, dedim.

— Artık ümit kalmadı değil mi?

— Kalmadı.

— Seni çok sevdiğimi bildiğin halde?

— Sevmek, her zaman sevdiğine sahip olmak demek değildir. İnsanlar özgür olarak birbirlerini sevebilirler. Beni sevdiğin için teşekkür ederim. Ben de seni beğeniyordum. Hattâ evlenmeyi düşündüm. Ama görüyorsun ki, düşünce ayrılıkları insanları bazı mutluluklardan uzaklaştırıyor.

Kızcağız üzerime atıldı. Beni ağlayarak öptü, ben de onu öptüm, okşadım. İlk beğendiğim, evlenmeyi düşündüğüm kız olduğunu söyledim kendisine. Kapının önünde ayrılırken hıçkırıklarla ağladı. Yaşlarını sildim yanağından öptüm :

— Güle güle Yüksel, dedim.

ASKERLİĞİMİN BİR kısmını askerî mahkemelerde yaptım ve avukatlık stajım da bu suretle halledilmiş oldu. İnsan bir mesleğe girer veya emek verirse onun üzerinde çalışmak, hevesini almak istiyor.

25 yaşımın içinde bulunuyordum. Yedeksubaylığım sırasında iki defa Kavaklı köyüne gitmiştim. Köylülerin subaylardan daha çok çekindiklerini ve onları daha çok saydıklarını anladım.

Analığım Zilha hanım Kerim bey öldükten sonra bana karşı biraz çekingen davranmıştı ama ilk defa Ankara'ya gelip bir zaman kaldığı ve tedavi edildiği zamandan sonra çevrenin dedikodularına hiç aldırmamaya başlamıştı.

Onu Kavaklı'ya gittiğim zaman bağlardan gelirken

gördüm. Ayağında gri bir pantolon, başında beyaz bir güneşlik ve sırtında erkek cekedi vardı. Kimseden yardım istemeden attan inmiş ve hayvanın yularını kendisini karşılayan yamağa verip bana doğru yürümüştü.

Ona sarıldım ve yüzünden öptüm :

— Nasılsın anam?

Sırtımı okşadı. Evin önündeki hasır koltuklardan birine çöktü :

— Gocadım gayri oğul, dedi.

— Doğru konuş anam, dedim.

— Yaşlandım artık demek istiyorum, dedi.

— Yok, çok iyisin maşallah. Biraz fazla yanmışsın ama sağlığın iyi görünüyor. Nasıl alacaklı çıkıyor mu hâlâ?

— Çıkmaz olur mu? Elin tembel herifleri beni alıp da mala konacaklar. Yağma yok. Maymun gözünü açtı.

Önümüze getirilen ayrandan bir iki yudum alıp alt dudağını içeriye alarak emdikten sonra :

— Biliyor musun? Murat, dedi. Sen yalnız rahmetliyi ve beni değil, bizim yüzümüzden köydeki gençlerin de akıllarını çeldin. Bana bu yüzden de kızıyorlar. Köy biraz canlanınca şehirlerde sıkıntı çeken beş on aile döndü. Yeniden çiftçiliğe başladılar. Az çok şehir gören çocukları bana bakarak pantolon giyiyorlar. Genç kadınlar bile var. Adamlar eskiye bağlı, hemen hemen evlerde kavgasız, çekişmesiz gün geçmiyor. Sonunda bıraktılar kızların, kadınların yakalarını. Hem de kasabadan birer pantolon getirterek. Ama ayağı pantolonlu, başı sımsıkı sarılı kıyafet biraz gülünç oluyor.

Hakikaten, ertesi gün ben de köyü hayli değişik gördüm. Yeni muhtar daha yumuşak başlı ve zamana uygun bir adamdı. Traktörü iyi çalıştırmasını bilmiş ve tarlaların ürünü hayli yükselmişti. Zilha hanım sık sık veteriner getirttiği ve köyde aşısız hayvanları kendi

eliyle vuracağını söylediği zaman daha akıllıca hareket etmişlerdi.

Şimdi köyde iki ineği olan aile günde yüz liranın üzerinde bir yağ parası hazanıyormuş. Her evden sabah karanlığı yayık sesleri geliyor ve Şaban evlerdeki yağ hazırlanıncaya kadar kahvede bekliyormuş.

Zilha hanım, bütün yağın kasabadaki mağazaya gittiğini ve bu anlaşmayı bozarlar diye çok korktuklarını söylüyordu. Tabiî yağdan başka yumurta, pestil, peynir ve bazı elişleri de köylünün kazancına katılıyordu. Bütün bunları Şaban hemen parasını vererek alıyordu. Bu hazır müşteriyi kim kaçırmak ister?

Köydeki evlerin damlarında da kiremitler görünmeye başlamıştı. Garip kadındı bu analığım. Yanında çalışanların kerpiç evlerini tuğladan yaptırmış, toprak damları da ortadan kaldırttığı gibi herkesin bahçesine bir iki kök olsun çiçek ekmesini istemişti.

Zilhana söyler de onun yanında çalışan aile veya onlardan biri yapmaz olur mu? Eh, onları gören ötekiler de yeniliğe hevesleniyorlardı. Ayrıca haftada bir tek gün bostanda çalışan bir köylü bütün hafta sebzesini bostandan alıyormuş. Bunda pek hesap olmadığını analığıma dokundurduğum zaman :

— Kasabaya mı yollayayım? dedi. Bütün köy yiyor, üstelik bahçe ve sebze işlerini öğreniyorlar. Onlar da memnun ben de. Eh, senin analığın ne de olsa bir irençber gassı.

Hakikaten bir rençber, nihayet bir köylü karısının diline ve davranışlarına bu dereceye kadar hâkim olacağını tahmin edemezdim. Analığım günü geçmiş de olsa kasabadan gazete ve mecmua getirtiyordu. Köy meselelerinde muhtar olsun, muhtaç olanlar olsun ona başvuruyorlardı.

Kadıncağızda, bütün gayretine rağmen bir yorgunluk, vücutça bir düşkünlük görüyordum. Onda manevî bir kimsesizlik, bir yalnızlık vardı.

O kış için onu İstanbul'a getirtmiştim. Akşamları birlikte çıkıyorduk. Eğlence yerlerine gidiyorduk.

Böyle karlı bir günde, yanımda bir genç kızla eve geldim. Bir arkadaşımla müşterek tuttuğumuz yazıhaneye gelmişti bu kız. Bilmiyorum, sizin başınıza geldi mi? Bazen kış ortasında açık bırakılmış bir pencereden içeriye bir kuş girer. Belki bir serçe veya baştankaradır. Bilmem buna evcek sevinir misiniz? Veya uğur mu sayar, ya da acır mısınız o kuşa?

O arkadaşımla konuşurken ben kulak misafiri olmuştum. Bir teyze eline kalmış, babasından kalan azıcık bir maaşla geçinemeyen, iş arayan bir lise mezunu kızcağız.

Ben bakar bakmaz, onun hayat kızı değil, bir ev kızı olduğunu anlamıştım. Babası bir subay. Fakat pek gençken evlenmiş ve ölmüş. Annesi onu takip etmiş. Kira evindeki bir dul teyzeyle kalmış. Güçlükle okumuş ve şimdi çalışmak zorunda kalmış.

Renkten renge girerek anlatan kızın fizik yapısı kadar konuşması, sesi ve utangaçlığı da dikkatimi çekiyordu. Arkadaşım Necmi nihayet :

— Çok iyi ama, dedi. Yanımızda bir stajyer öğrenci var. Sizin için onu işinden çıkartırsak fakülteye de gidemez.

Bütün sıkıntı ve hususiyetini anlattıktan sonra değerini kaybetmiş bir talihsiz olarak çıkıp gitmek ne kadar güç!

Güzin ayağa kalkmıştı.

— Rahatsız ettim efendim, dedi.

Bu gidiş, eli boş dönüş bir felâketti. Ben elimle bir işaret yaparak :

— Bir dakika, dedim.

Kız durdu, bana baktı. Ağlamak üzere olduğunu anlamıştım. Necmiye :

— Küçük hanım belki çiftlikte çalışmayı kabul eder, dedim.

Arkadaşım şaşaladı :

— Hangi çiftlikte? diye sordu.

— Bizim çiftlikte, dedim. Annemin yanında.

Kız şaşkın ve tereddütler içindeydi. Masamın yanındaki koltuğu işaret ettim. Oraya oturdu. Necmi dava dosyalarını tetkikle meşguldü.

— Eğer, dedim, İstanbul dışında çalışmayı kabul ederseniz annemin yanında bir iş bulmanız mümkündür. Şunu peşin söyleyeyim ki tam bir emniyet ve huzur içinde bulunursunuz. Nihayet patronunuz bir hanımdır. İsterseniz benimle geliniz, sizi tanıştırayım.

Kız korkarak etrafına bakınıyordu. Necmi :

— Güzin hanım, dedi. Endişeniz boşunadır. Bu fırsatı kaçırmayınız. Sizin için köyde yaşamak zorunluluğu var, hepsi bu.

Güzin önüne bakarak :

— Bilmem ki, dedi. Hiç düşünmediğim bir iş. Ben çiftçilikten, ticaretten birşey anlamam. Hiç ilgilenmemiştim. Bir defa teyzeme de danışmak isterim.

— Siz bilirsiniz Güzin hanım. Bir zamanlar ben de sizin durumunuza düşmüştüm. On iki yaşımda yoktum. Her uğradığım yerden: «Yok» cevabı alıyordum. Hattâ beni kovanlar, kovalayanlar oldu. Bu koca şehir içinde yapayalnız kalmış bir oğlan çocuk düşününüz. Öyle bir çocuk ki, yatacak yeri, sığınacak kimsesi yoktur. Günlerce şunun bunun günahtır diye duvar kovuklarına soktukları, kurumuş, küflenmiş ekmekleri aramıştır.

Belki kuyruk acım olduğu için böyle söylenmiştim. Belki bu kız aç değildi, ama pek çok şeye muhtaçtı. Kıyafeti iğreti ve üzerindeki elbise kendisinin olmadığını haykırır gibiydi.

Necmi, elindeki dosyayı bir tarafa bırakarak :

— Kimi suçluyorsun Murat? dedi. Sen tanımadığın, bilmediğin herhangi bir çocuğu işe almanın sakıncalarını düşünemiyor musun? Sağlık durumundan

ahlâkına, ailesine kadar her şeyini düşünmek zorundasın. Senin durumunda bir çocuk ailesinin kurbanıdır. Unutma ki o sıkıntıları çekmemiş bulunsaydın bugün servet sahibi olamaz, bir avukat olamazdın.

Genç kıza dönerek :

— Murat beye her bakımdan güvenebilirsiniz küçükhanım, dedi. Bence bu tesadüfü değerlendirmeniz yerinde olur.

— Anlıyorum efendim, teşekkür ederim, ama teyzeme danışmam gerekiyor.

— Siz bilirsiniz, küçükhanım.

Yalnız kaldığımız zaman Necmi :

— Murat, dedi. Korkarım bu kız ziyan olur. Bu zamanda toyluk, utanma ve cesaretsizlik insanı süfli bir hayata kadar sürükler. Fakat ne için bu kıza söz verdin?

— Bir zamanlar ben de böyle iş aramıştım, dedim.

Aradan on beş gün kadar geçmişti. Mahkemeden çıkarak doğru eve gittiğim bir gün, akşama doğru Necmi bana telefon ederek :

— Güzin hanım geldi, dedi. İş vermekten vazgeçtin mi?

— Geliyorum, dedim.

Bir iki defa Zilha hanıma bu kızdan bahsetmiştim de bana :

— Sakın niyetin kötü olmasın? demişti.

— Yok anam, mazlum bir kız.

— Belli olmaz oğul.

Fakat o da kalktı benimle. Yazıhaneye kadar gittik. Aşağıda, arabada bekledi. Güzin hanımı boğazına bir tülbent sarılı, gözleri kıpkırmızı buldum. Yüzü çok soluktu. Necmi :

— Güzin hanımın teyzesi vefat etmiş, o yüzden gelememiş, dedi.

Genç kızı teselli için birkaç söz söyledim. Benim-

le aşağıya indi. Arabaya soktum. Zilha hanıma kısaca olayı anlattım. O teselliye çalışırken daireye geldik. Güzin eli çenesinde, caddeye bakarak Zilha hanımı dinliyordu. O :

— Dünya böyledir kızım, diyordu. Hepimiz bir gün öleceğiz. Elbette ağlayacak, hayırla anacaksın. Teyze, ana yarısı demektir.

Kızcağız :

— Ama hiç kimsem kalmadı teyzeciğim, diye hıçkırdı. Bir o vardı. O da gitti. Bir insan tek başına ne yapar?

— Telâş etme kızım. Murat bey, bana senden söz etti. Bizim köyde ve kasabadaki işlerimiz epeyce karışık. Murat köyde kalmak istemiyor. Sen bana yardımcı olursun. Danışacağın kimse yok mu?

— Allah'tan başka kimsem yok.

— Daha ne istersin kızım.

O akşam Güzin'i evine götürdüm. Ertesi gün, öğleden sonra Zilha hanımla beraber gittik. Eski iki bavula kendisine ait eşyayı koymuştu. Evi tamamiyle ev sahibine terkederek arabaya geldi.

Daireye geldik. Artık orada üç kişiydik. Biraz teklifli olmuştuk ama Zilha hanım da bu üçüncü kimseden memnundu. Onu divanın üzerinde yatırdı.

Ertesi gün Güzin'i tamamiyle değişik bir kıyafette gördüm. Arkasında güzel bir pantolon, mükemmel bir kazak vardı. Saçlarını arkasından boğmuştu. Ayağına şık terlikler alınmıştı. Belki görmediğim daha başka hediyelerle de süslenmişti. Akşam yemeği hazırlanırken, Güzin korka korka bana sordu :

— Murat bey, bu hanım dışarlıklı değil mi?

— Evet.

— Bu kadar masrafa girdiğine göre bir fikri olmalı.

— Endişe edecek hiçbirşey yok. O benim analığımdır.

— Esas anneniz değilmiş.

— Evet. Kocası beni evlâtlık almıştı.

— Neden?

— Çocukları olmamış. Ben de sizin gibi yalnız kalmıştım. Birbirlerimize çok yararlı olduk. Zilha hanım çok zeki bir kadındır. Size bir kız evlât gibi bakıyor. Elbet siz de ona faydalı olacaksınız.

— Ben çiftlik işlerinden anlamam ki...

— Zekânız, iyi niyetiniz yetecektir.

— Zilha hanım, çok iyi bir insan olabilir. Ama lütfen düşününüz, ben kimsesiz bir kızım. Korkmakta, üzülmekte hakkım var.

— İnsan korkar, korktuğu şey olmayınca yavaş yavaş sakinleşir ve kendi endişelerine güler.

Uzaktan Zilha hanımın sesi :

— Murat, Güzin yemeğe? diye seslendi.

Birbirimize baktık. Ben gülümsedim. Kızcağız kıpkırmızı kesildi. Benden önce mutfağa koştu. Halbuki Zilha hanım hepsini hazırlamıştı. Ben sofraya otururken şaka ettim :

— Zilhana, adamı hiç de irahat goymazsın. İki laf edek didik.

Zilha hanım :

— Bağa bah, dedi. Elin yavrısının gozüyü gorhutma. Taze yakalanmış guş gibi bakınıp durur önüye ardına. Kim ne idecek deyi.

Sonra kızın başını okşadı :

— Biz ara sıra böyle takışırız kızım, dedi. Aldırma sen. Murat çok dürüst, çok hakikatlidir.

Gündüzleri ne olduğunu bilmiyorum. Güzin devamlı bizde kalıyordu. Âdeta Zilhana'nın malı olmuştu. Herhalde kıza bazı sözler de söylemiş olacak ki, evlât etme konusunu açtığı zaman ben itiraz ettim :

— Anam, Güzin için belki başka bir formül buluruz. Hemen evlât etmeye kalkma rica ederim.

Zilha hanım anlamazlıktan gelerek :

Güzin, devamlı olarak bizde kalıyordu.

— Evlât edinirsem ne ziyanı olur ki? dedi.

— İyi ama, dedim. Ben de senin evlâdınım.

— Ossun. Bir de gızım olur.

— Ama evlât edinilenler arasında evlenme biraz tuhaf düşer de.

— Evlenme mi? Kiminle?

— Zilha anne, böyle bir ihtimali ortadan kaldırma. Belki benim kendisini çok beğendiğim gibi Güzin de beni beğenir.

Kızcağız başını eğmiş, kıpkırmızı kesilmişti.

Zilha anne onu hafifçe göğsünde sıkarken :

— Her şeyin bir sırası var, dedi.

O günden sonra her bahane ile ben, «ne beklediğimi» sorduğu zaman Zilha anneye :

— Sırasını bekliyorum, diyordum da gülüşüyorduk.

Bu sırayı Güzin de bekliyordu. İkimiz için de mutlu bir bekleyiş.

— Son —

Çocuk Romanları

KEMALETTİN TUĞCU'nun eserleri, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi tarafından okullara tavsiye edilmiştir. (TEBLİĞLER DERGİSİ, 11.7.1977 - No.: 1942)

1 — Karanlıkta Bir Çocuk
2 — Evlâtlık
3 — İstanbul Sokakları
4 — Küçük Besleme
5 — Annesizler
6 — Ormandaki İhtiyar
7 — Küçük Sanatçı
8 — Mahallenin Sevgilisi
9 — Bekçibaba
10 — Kız Arkadaşım
11 — Babamın Günahı
12 — Gecekondu Kızı
13 — Kimsesizler
14 — İhtiyar Öğretmen
15 — Kapı Yoldaşları
16 — Deniz Çocuğu
17 — Küçük Göçmen
18 — Üvey Anne
19 — Küskün Çocuklar
20 — Köydeki Evimiz
21 — İhtiyar Dilenci
22 — Oyuncakçı Dede
23 — Dağların Delisi
24 — Dedemin Evi
25 — Ömer'in Rüyası
26 — Koruköy'ün Yetimi
27 — Garip Kuşun Yuvası
28 — Çıkmaz Sokak
29 — Yurt Özlemi
30 — Sütçü Kız
31 — Güngörmüşler
32 — Küçük Balıkçı
33 — Köy Doktoru
34 — Garip Emine
35 — Tekinsiz Ada
36 — Güzin Hala
37 — Gurbet Acıları
38 — Bir Çocuğun Öyküsü
39 — Soylu Çocuk
40 — Öksüz Dilimi
41 — Doktor Anne
42 — Babaların Dönüşü
43 — Yalnız Çocuk
44 — Küçük Kambur
45 — İhtiyar At
46 — Viran Bağ
47 — Babamın Çilesi
48 — Mavi Gözlü Bebek
49 — Küçük Boyacı
50 — Küçük Hanımefendi
51 — İstenmeyen Çocuk
52 — Şımarıklar
53 — Gurbetteki Çocuk
54 — Yalnız Adam
55 — Ayrılık Yılı
56 — Bir Çocuk Düşmanı
57 — Zavallı Annem
58 — Toprak Ana
59 — Köyde Bir Yabancı
60 — Küçük Sürgün

Basıldığı yer : Türk Tarih Kurumu Basımevi - Ankara - 1982